

PEDAGOGICKÁ FAKULTA, JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2006

Rozpad SSSR a ohniska ozbrojených konfliktů

Autor: Petr Tatoušek

Vedoucí práce: Jiří Korostenski, CSc.

Obor: RNHS

Ročník: 4.

Knihovna JU - PF

3 1 1 5 1 7 2 2 1 6

Rozpad SSSR a ohniska ozbrojených konfliktů

Oddělení ruského jazyka a literatury

Jihočeská universita – Pedagogická fakulta – České Budějovice

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Korostenski, CSc.

Počet stran: 64

Hlavní kapitoly: úvod, rozpad SSSR, ozbrojené konflikty, závěr, literatura + ostatní zdroje

Anotace

Bakalářská práce zpracovává dvě spolu související tématicky. První část pojednává o událostech a důvodech, které vedly k rozpadu Sovětského svazu a vzniku Ruské federace. Druhá část práce se soustřeďuje na vznik a průběh ozbrojených konfliktů, které se v různých oblastech rozpadajícího se SSSR objevují.

Diplomant se soustředil na ty nejdůležitější: boje o Náhorní Karabach, konflikt mezi Severní Osetií a Ingušskem, gruzínsko-abcházský konflikt, boje mezi Moldávií a Podněstřím a především válka v Čečensku. Posledně jmenovaný konflikt je z důvodu svého rozsahu zpracován nejpodrobněji.

The Fall of the USSR and the seats of the armed conflicts

Institute of Russian language and literature

University of South Bohemia – Faculty of Education

Bachelor work supervisor: Jiří Korostenski, CSc.

Number of pages: 64

Main chapters: Introduction, fall of the USSR, armed conflicts, conclusion, information sources

Annotation

The bachelor work compiles two mutually related topics. The first part deals with the events and reasons, which caused the disintegration of the Soviet Union and the establishment of the Russian Federation.

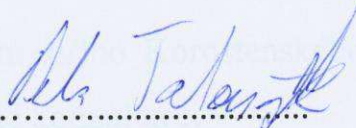
The second part concentrates on the origin and progress of the armed conflicts, which appear in various regions of the former USSR.

The author concentrates on the most important conflicts, such as Fight for Nagorno Karabach, Conflict between Ingushetia and Northern Osetia, conflict between Georgia and Abkhazia, conflict between South Osetia and Georgia, conflict between Georgia and Ajaria, fights between Moldavia and Transnistria and above all on the War in Chechnia. The last mentioned conflict is elaborated in detail.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně a použil v ní pouze uvedené zdroje

České Budějovice 26. 4. 2006

.....

Obsah

Obsah

Seznam použitých zdrojů

1. Úvod 10

2. Úvodní kapitola 11

2.1. Úvodní kapitola 11

2.2. Úvodní kapitola 11

2.3. Úvodní kapitola 11

2.4. Úvodní kapitola 11

2.5. Úvodní kapitola 11

2.6. Úvodní kapitola 11

2.7. Úvodní kapitola 11

2.8. Úvodní kapitola 11

2.9. Úvodní kapitola 11

2.10. Úvodní kapitola 11

2.11. Úvodní kapitola 11

2.12. Úvodní kapitola 11

2.13. Úvodní kapitola 11

2.14. Úvodní kapitola 11

2.15. Úvodní kapitola 11

2.16. Úvodní kapitola 11

2.17. Úvodní kapitola 11

2.18. Úvodní kapitola 11

2.19. Úvodní kapitola 11

2.20. Úvodní kapitola 11

3. Úvodní kapitola 12

Úvodní kapitola

4. Úvodní kapitola 13

4.1. Úvodní kapitola 13

4.2. Úvodní kapitola 13

4.3. Úvodní kapitola 13

4.4. Úvodní kapitola 13

4.5. Úvodní kapitola 13

4.6. Úvodní kapitola 13

4.7. Úvodní kapitola 13

4.8. Úvodní kapitola 13

4.9. Úvodní kapitola 13

4.10. Úvodní kapitola 13

4.11. Úvodní kapitola 13

4.12. Úvodní kapitola 13

4.13. Úvodní kapitola 13

4.14. Úvodní kapitola 13

4.15. Úvodní kapitola 13

4.16. Úvodní kapitola 13

4.17. Úvodní kapitola 13

4.18. Úvodní kapitola 13

4.19. Úvodní kapitola 13

4.20. Úvodní kapitola 13

5. Úvodní kapitola 14

5.1. Úvodní kapitola 14

5.2. Úvodní kapitola 14

5.3. Úvodní kapitola 14

5.4. Úvodní kapitola 14

5.5. Úvodní kapitola 14

5.6. Úvodní kapitola 14

5.7. Úvodní kapitola 14

5.8. Úvodní kapitola 14

5.9. Úvodní kapitola 14

5.10. Úvodní kapitola 14

5.11. Úvodní kapitola 14

5.12. Úvodní kapitola 14

5.13. Úvodní kapitola 14

5.14. Úvodní kapitola 14

5.15. Úvodní kapitola 14

5.16. Úvodní kapitola 14

5.17. Úvodní kapitola 14

5.18. Úvodní kapitola 14

5.19. Úvodní kapitola 14

5.20. Úvodní kapitola 14

Tato diplomová práce vznikla pod odborným vedením Jiřího Korostenského, CSc. , kterému bych tímto chtěl poděkovat za poskytnuté konzultace.

Obsah

Úvod

Rozpad Sovětského svazu

Reforma systému.....	11
Ekonomická a společenská situace v osmdesátých letech	
Nástup M. S. Gorbačova a 27. sjezd KSSS	

Začátek konce.....	13
Politické a společenské změny	
19. konference KSSS	
Ekonomická situace v letech 1986-1990	
Růst napětí ve svazových republikách	
Vlna separatismu	
Volby do Sjezdu lidových poslanců	
První Sjezd lidových poslanců	
Oslabování moci KSSS	
Suverenita Ruska a Šatalinův plán	
Vznik frakce Sojuz a nepokoje v Pobaltí	
Referendum o zachování SSSR	
Nová svazová smlouva	
Moskevský puč	
Konec SSSR	

Cesta k demokratickému Rusku.....	20
Hospodářské reformy	
Střet B. Jelcina s R. Chasbulatovem a boj o parlament	

Čečenský konflikt

Historické pozadí konfliktu.....	22
První střety Čeřenu s Rusy	
Alexej Jermolov a imám Šamil	
Boje na Kavkaze v polovině 19. století	
Situace po VŘSR	
Poválečné deportace	
Vztahy mezi Rusy a Čečeny po smrti Stalina	
Změny v roce 1989 a Kongres čečenského lidu	

První nezávislost Čečenska.....	26
Převrat v Čečensku	
Nezávislý čečenský stát a konflikt s Moskvou	
Rozdělení moci a zahraniční politika	
Pokus o svržení Dudajeva a formování opozice	
Situace v Kremlu po říjnových událostech roku 1993	
Útok opozičních sil na Groznyj	
Přípravy na válku	

První rusko-čečenská válka.....	31
Invaze	
Dobývání Čečenska	
Teroristický útok v Bud'onnovsku	
Změny v ruské vládě a dohoda o ukončení bojů	
Narušování mírového procesu	
Obnovení bojů a teroristický útok v Dagestánu	
Situace v Čečensku v roce 1996	
Smrt Dudajeva	
Znovudobývání Grozného	
Jednání Alexandra Lebedě a konec války	

Druhá čečenská nezávislost.....	41
Prezidentské volby a vyjednávání o statutu Čečenska	
Bezpečnostní situace	
Rusko-čečenské vztahy	
Napětí mezi Čečenskem a Dagestánem	
Boj o moc a konflikt s Dagestánem	
Teroristické útoky v září 1999	

Druhá čečensko-ruská válka.....	44
Pozemní ofenziva	
Tragické přehmaty ruské armády	
Nový prezident	
Konec války	
Jednání	
Nová vlna terorismu	
Beslan	

Ozbrojený konflikt o Náhorní Karabach

Novodobá arménská historie.....	48
Autonomní oblast Náhorní Karabach	49
Vznik konfliktu o Náhorní Karabach.....	49

Ozbrojený konflikt v Podněstří

Změny v Moldávii koncem 80. let.....	51
Reakce Podněstří na změny v Moldávii.....	52
Občanská válka.....	52

Autonomie Podněsterské republiky.....	53
---------------------------------------	----

Konflikty na území Gruzie

Abcházie-občanská válka.....	54
------------------------------	----

Novodobé dějiny Abcházie od vzniku do rozpadu SSSR
Občanská válka 1992-1993
Mírové dohody

Konflikt mezi Jižní Osetií a Gruzii.....	57
--	----

Konflikt v Adžárii.....	58
-------------------------	----

Konflikt mezi Ingušskem a Severní Osetií

Historie konfliktu.....	60
-------------------------	----

Inguši po Velké vlastenecké válce
Válka mezi Inguši a Osetinci
Politická jednání

Závěr

Seznam použité literatury a ostatní zdroje

Úvod

Když jsem volil téma pro svou bakalářskou práci, chtěl jsem psát o něčem, co mne zajímá a co je tématem živým a málo zpracovaným. Proto mne téma rozpadu Sovětského svazu, a s tím souvisejí problematika vznikajících ohnisek ozbrojených konfliktů na bývalém území tohoto největšího státního celku zaujalo a rozhodl jsem se pro ně. Splňuje totiž obě dvě podmínky, které jsem si při výběru stanovil. Je to živé téma, neboť následky rozpadu tohoto socialistického impéria ovlivnily a stále ovlivňují nejenom obyvatele Ruska a bývalých svazových republik, ale též národy celého světa. Tato látka je též relativně málo zpracována. O rozkladu Sovětského svazu existuje poměrně mnoho novinových článků a publikací, avšak o jednotlivých ozbrojených konfliktech toho nalezneme podstatně méně. Toto téma není souhrnně zpracováno, většinou se věnuje jednotlivým událostem v postižených regionech, všechny důležité ozbrojené střety v jedné práci nenalezneme.

Svou práci jsem rozdělil do několika částí. V první z nich se budu zabývat obdobím marné snahy o společenskou a ekonomickou obrodu socialismu v Sovětském svazu, následným rozpadem tohoto státního celku a trnitou cestou k novému svobodnému Rusku. Tuto kapitolu jsem vymezil nástupem prezidenta Michaila Gorbačova (1985) přes ukončení existence SSSR a vytvoření Společenství nezávislých států (1991) až po rozeznání parlamentu a volby v roce 1993. V dalších částech budu psát o separatistických snahách těch svazových republik, či jejich částí, které přerostly ve vojenský konflikt. Nejdříve se budu věnovat bojům na Kavkaze, mezi které jsem zahrnul konflikty o Náhorní Karabach, v Gruzii (Abcházie, Jižní Osetsko a Adžárie), konflikt mezi Ingušskem a Severní Osetií a především 1. a 2. válku v Čečensku. Vojenský střet týkající se Náhorního Karabachu začal sice ještě za dob Sovětského svazu, ale do období jeho rozpadu zasahuje. Z dalších konfliktů jsem vybral boje v Podněstří. K ozbrojeným srážkám sice docházelo i v jiných částech rozpadajícího se SSSR (Pobaltské republiky), ale ty nepřerostly v boje válečného charakteru. Největší část své práce věnuji válce v Čečensku, neboť představovala konflikt nejdelší a též nejkrvavější, jehož následky zasahují až do současnosti. V každé z těchto kapitol nejdříve velmi stručně načrtnu historický vývoj dané oblasti, či národa a hlavně ty události, které měly vliv na danou problematiku.

Určitý problém vznikl při sběru informací. Faktografické literatury, především o konfliktu v Podněsterské republice, zatím příliš mnoho není, neboť oficiální ruská místa zpřístupňování informací příliš nepřejí. Objektivnost materiálů je též problémem, neboť události jsou ještě příliš živé a rány nezhojené. Existující články lze rozdělit do dvou

kategorií. Jedny, z oficiálních ruských novin, straní ruské politice v těchto oblastech a druhé, převážně od zahraničních novinářů, jsou spíše na straně menšin. Důležitým zdrojem byl též internet. Snažil jsem se tedy vybrat z obou dvou pramenů objektivní fakta bez emocí.

Cílem mé práce je seznámit čtenáře s historií těchto krvavých událostí, zjistit proč nebyly vzniklé problémy a spory vyřešeny diplomatickou cestou a najít případné společné rysy. Výsledky budu prezentovat v závěru své diplomové práce.

Rozpad Sovětského svazu

Reforma systému

V této kapitole se budu zabývat obdobím, kdy některým stranickým špičkám KSSS začíná být jasné, že hospodářský a společenský systém SSSR je ve své stávající podobě nefunkční a že je ho třeba reformovat. Jedná se o historickou etapu začínající nástupem Michaila Gorbačova k moci v březnu 1985. Jisté náznaky snah o reformu socialismu se objevovaly již dříve, ale většinou šlo pouze o ideje bez potřebné vůle je prosadit. V šedesátých probíhá snaha o reformy formou zavádění různých nových metod, programů a experimentů. Zlepšuje se úroveň školství. Nikitovi Chruščovovi se v však nepodařilo své radikální představy prosadit, neboť neustále narážel na byrokratické překážky. Jeho reformy byly též poněkud chaotické a byl za ně kritizován. Nástupem Leonida Brežněva se SSSR vrací k konzervativnější formě socialismu, za účelem stabilizace. K pokusům realizovat tyto myšlenky dochází až v době, kdy do Kremle přichází nová, mladší generace vysokých funkcionářů KSSS. Nejdříve je ovšem nutné nastínit obraz ekonomické a společenské situace SSSR.

Ekonomická a společenská situace v osmdesátých letech

V jedenácté pětiletce (1981-1985) vzrostl národní důchod pouze o 17%, průmyslová výroba o 20%. Snižování investic vede k nárůstu výrobních nákladů, neboť značná část finančních prostředků se spotřebovává na opravy a údržbu strojů. S tím souvisí i pokles kvality výrobků, neboť výrobní zařízení vlivem opotřebení ztrácejí přesnost. Velké investice naopak plynou do technologií zbrojního průmyslu. Na rozdíl od západních zemí avšak nedochází k jejich uplatňování v civilním sektoru. I když rostou příjmy obyvatelstva, lidé si nemají za své peníze co koupit. Domácnosti a dokonce podniky se tudíž vrací k naturálnímu hospodářství. Vedle oficiálního státního trhu vznikají povolené trhy, kde se realizují produkty kolchozů a záhumenků a vniká nelegální, šedá ekonomika. Ta v této době představuje již 30-40% příjmů obyvatelstva. Typickým jevem je růst korupce a rozkrádání. Velký problém též představují demografické disproporce v různých částech SSSR. V evropské části SSSR natalita klesá, a nedostává se nových pracovních sil. V středoasijských oblastech počet obyvatel sice naopak roste, ale jedná se především o nekvalifikovanou pracovní sílu, pro kterou není uplatnění a která odmítá migrovat za prací. Nedostatek práce

má za příčinu zvyšování sociálního napětí. Největší problém představuje však zemědělství. I přes obrovské finanční prostředky, které do něj plynou, musí SSSR dovážet obilí z USA, čímž utrácí tvrdou měnu, která by byla potřeba pro nákup jak nových technologií a výrobních zařízení, tak spotřebního zboží. Finanční prostředky na nákup obilí získává hospodářství vývozem ropy a zemního plynu. Avšak na rozdíl od sedmdesátých let ceny těchto paliv klesají a tím se snižují finanční prostředky na jeho nákup. Hospodářství je nuceno se dále zadlužovat. Peněz se nedostává nejen na uspokojování potřeb lidí, ale i pro financování sociální sféry, zdravotnictví a školství. Zhoršuje se zdravotní stav obyvatelstva a zkracuje průměrná délka života, přesto k nejvýraznějšímu snížení průměrné délky života došlo až po r. 1991; kdy činila u mužů pouhých 56 a u žen 69 let.

Nástup M. S. Gorbačova a 27. sjezd KSSS

V březnu 1985 je do čela strany zvolen Michail Sergejevič Gorbačov. Je si vědom potřeby změn, ale ze začátku je proti zavádění tržních mechanismů do ekonomiky, jeho počáteční kroky jsou spíše opatrné. Jeho myšlenkou je návrat k leninským ideálům a k určité formě modernizovaného NEPu z dvacátých let. Místo centralizovaného plánování a přerozdělování se podniky měly svobodněji rozhodovat v otázkách financování a uzavírání smluv.

Na 27. sjezdu KSSS v únoru 1986 již hovoří o potřebě výrazných hospodářských a společenských změn. Socialismus se musí demokratizovat, je zapotřebí informovanějšího a otevřenějšího obyvatelstva (glasnost'), aby mohla být realizována hospodářská přestavba (perestrojka). Vůdčí Gorbačovovou myšlenkou je představa, že socialismus je reformovatelný.

Aby mohl realizovat své plány obklopuje se Gorbačov mladšími lidmi a snaží se získat podporu uvnitř KSSS. Jmenuje nové tři členy politbyra: Jegora Ligačova, Nikolaje Ryžkova a Viktora Čebrikova. Ministrem zahraničí se stává Eduard Ševarnadze a ze Sverdlovska je povolán Boris Jelcin, který se stává předsedou moskevské stranické organizace. Tyto reformní snahy vedou k rozdělení strany na dvě křídla. Na jedné straně stojí skupina radikálních reformátorů, mezi kterými je například již jmenovaný Boris Jelcin a proti ní skupina konzervativní, snažící se reformy omezit a nebo alespoň zbrzdit.

Aby získal podporu inteligence a veřejnosti poukazoval na rozdíly mezi životem obyvatelstva a vedením strany. K nátlaku na konzervativce využívá závěrečný projev na plénu

UV KSSS vysílaný televizí, na kterém oznámil, že se ústřední výbor rozhodl pro svolání stranické konference, která by projednala další demokratizaci celé společnosti.

Pověst a důvěryhodnost Gorbačovova režimu však velmi utrpěla 26. dubna 1986 havárií v Černobylské jaderné elektrárně, neboť oficiální místa zpočátku celou situaci zamlčovala, ale později musela skutečný rozsah havárie přiznat. Tato katastrofa si vyžádala nejenom mnoho lidských obětí, ale i obrovské finanční prostředky na likvidaci škod a evakuaci obyvatelstva. Tyto náklady představují velkou ránu pro už tak skomírající státní pokladnu. K zlepšení ekonomické situace nepřispívá politika USA vůči SSSR. Prezident Ronald Regan představuje program Strategické obranné iniciativy SDI, tak zvaných Hvězdných válek, na který musí Sovětský svaz reagovat a dochází k dalšímu zbrojení, což vyčerpává prostředky pro investice v jiných oblastech.

Začátek konce

Politické a společenské změny

Mezi nejradikálnější reformátory patří již zmíněný Boris Jelcin, který ostře kritizuje neschopnost vedení strany dokončit perestrojku. Za tuto kritiku je dokonce dočasně odvolán z čela moskevské stranické organizace, což na čas oslabilo radikální proud ve straně. Jelcin tím však politicky posiluje, neboť pro obyvatelstvo se stává mučedníkem.

V důsledku politického uvolnění vznikají různá neformální sdružení a lidové fronty. Některé skupiny zastupují čím dál tím více se ozývající neruské národy.

Roste vliv sdělovacích prostředků, kultury a inteligence, KSSS získává konkurenci, která narušuje mocenský monopol KSSS. Postupně jsou zpochybňovány principy marxismu-leninismu, což vede k oslabování KSSS, která doposud přímo řídila většinu oblastí běžného života. Pravomoci strany měly postupně přejít na sověty. I když je tento proces velmi pomalý a strana částečně ztrácí kontrolu nad řízením země.

19. konference KSSS

28. června 1988 začíná 19. konference KSSS. Gorbačov navrhuje, aby první tajemníci stranických organizací byli voleni v formou tajného hlasování z více kandidátů. Předkládá též koncepci ústavních změn, která zahrnuje i vytvoření Sjezdu lidových poslanců. Návrh je schválen, čímž prakticky KSSS přestává být vůdčí silou změn. Tou se stává Sjezd lidových poslanců. Vystupuje Boris Jelcin s podporou Gorbačovských plánů a zároveň požaduje svou politickou rehabilitaci.

Ekonomická situace v letech 1986-1990

V říjnu 1988 střídá Gorbačov Anreje Gromyka funkci hlavy státu. Plán dvanácté pětiletky předpokládá zvýšení investic do strojírenství a jeho modernizaci. Podle oficiálních údajů dosahuje ekonomika v letech 1986-1988 poměrně příznivých výsledků, poté však začíná průmyslová výroba klesat. Vyrůstá pouze výroba spotřebního zboží. V roce 1990 však dochází k celkovému propadu ekonomiky. Vláda reaguje zvýšením velkoobchodních a maloobchodních cen především dotovaných potravin, avšak příliš pozdě. Většina zboží je nedostatečná a lidé na ně stojí dlouhé fronty. V roce 1989 dochází lidem trpělivost. Horníci stávkují a požadují zvýšení mezd a zlepšení pracovních a životních podmínek. Režim se sice neuchyluje k potlačení stávek, ale snaží se tuto část dělnické třídy izolovat.

Růst napětí ve svazových republikách

Negativním jevem demokratizace společnosti se stává růst nacionalismu, který se objevuje v mnohých neruských částech SSSR. Na povrch vyplouvají křivdy napáchané sovětským režimem na některých etnických menšinách. Jednotlivé stranické organizace těchto svazových republik sice formálně podléhají centru, ale ve skutečnosti jsou státy ve státě a vůči politice Moskvy jsou poměrně rezistentní. V červnu 1986 dochází k studentským bouřím v Alma-Atě. Důvodem je sesazení místního kazašského tajemníka KSSS Dinmuchammada Kunajeva, na jehož místo je však dosazen Rus. Demonstrace je potlačena, ale protiruské nálady posíleny.

Nejvíce se začínají ozývat národy Pobaltí a Zakavkazska. Snaží se prosazovat své jazykové a kulturní zájmy, později i ekonomickou a daňovou nezávislost.

V roce 1988 probíhají demonstrace v Pobaltí. V listopadu 1988 vyhláší Nejvyšší sovět Estonska suverenitu a prioritu estonských zákonů před celosvazovými. Je přijat též jazykový zákon stanovující čtyřletou lhůtu pro výuku estonštiny pro ty, kteří jí nemluví. Národnostní politika SSSR vytvářela často nové svazové republiky, v nichž byla spojována různá etnika. Do většinou méně rozvinutých oblastí, hlavně střední Asie, přicházeli Rusové, aby ji industrializovali. Přinášejí s sebou svou kulturu, která narušuje původní. Etnika SSSR jsou velmi promíchaná, což vede k střetům mezi různými kulturami ke střetům, které se stupňují zároveň s nárůstem nacionalismu, podporovaným vznikajícími lidovými frontami. Ty se snaží prosadit národnostní zájmy. V paměti mnoha lidí je stále živá vzpomínka na násilnou sovětizaci.

Vlna separatismu

V průběhu roku 1989 příkladu Estonska následují ostatní republiky. Zatím co v Pobaltí probíhá vývoj poklidnou formou na Kavkaze separatismus přerůstá v krvavé boje. O nich bude řeč v dalších kapitolách.

Nacionalistická hnutí jsou podporována Jelcinem, který na rozdíl od Gorbačova prosazuje suverenitu Ruska. Svazové republiky též vidí v osamostatnění možnost, jak se vypořádat s ekonomickými problémy.

Volby do Sjezdu lidových poslanců

Zlomovou událostí pro osud SSSR jsou volby do Sjezdu lidových poslanců konající se 26. března 1989, neboť kandidáty mohou navrhnout kromě KSSS i různá sdružení a společenské organizace. To způsobuje, že KSSS definitivně ztrácí svou vůdčí pozici, neboť v řadě případů jsou zvoleni nekomunističtí kandidáti a dokonce i bývalí disidenti. Jsou mezi nimi i někteří reformátoři v čele s Borisem Jelcinem. Ten je nominován jako kandidát Moskvy a poráží drtivou většinou oficiálního kandidáta KSSS. Komunisté jsou poraženi též například v Pobaltí. Idea vůdčí role KSSS se hroutí. Kontroluje již pouze armádu a státní orgány.

První Sjezd lidových poslanců

Velký vliv na obyvatelstvo mají přímé přenosy z prvního zasedání Sjezdu lidových poslanců konajícího se od 25. května do 9. června 1989. Většina poslanců stojí za

Gorbačovem, ale tato podpora není vždy stoprocentní. Vliv Gorbačova se projevuje při volbách nového Nejvyššího sovětu SSSR, v nichž propadá doposud suverénní Boris Jelcin, který se stává poslancem pouze díky tomu, že se jeden z poslanců vzdává mandátu v jeho prospěch.

Oslabování moci KSSS

Z části radikálnějších poslanců a inteligence vzniká frakce, která se snaží donutit Gorbačova k přijetí radikálnějších reforem. Mezi ně patří i Gorbačovův poradce Alexandr Jakovlev, který je považován za otce perestrojky. Oba názorové směry se čím dál tím více začínají od sebe vzdalovat. KSSS postupně ztrácí svou moc. Země tak přichází o nástroj jak zvládnout revoluční situaci. Moci se postupně chápe ulice, jednotlivé republiky a nezávislé politické organizace. Tím, že Gorbačov dělá kompromisy neuspokojuje žádnou ze stran.

13. března 1990 je zrušen 6. článek ústavy, zajišťující doposud vedoucí roli a monopol KSSS. V dokumentu „*K humánnímu demokratickému socialismu*“, předloženém schválení UVKSSS, byly jasně formulovány Gorbačovovy názory. V přechodném období, jak píše, mělo dojít k „*k duchovnímu a politickému osvobození společnosti*“. Z toho vyplývá, že minulost považuje za totalitní režim. Komunismus již není důležitý, podstatný je přechod k socialismu bez diktatury, čímž se jeho názory začaly krýt se západními sociálními demokraty.

KSSS se definitivně rozpadá na dvě platformy: demokratickou v čele s Jelcinem a Jakovlevem a konzervativní pod vedením Položková.

Názorové střety se projevovaly ve sporech o řešení ekonomické krize. 14. března 1990 je Gorbačov zvolen prvním prezidentem SSSR, čímž má být posílena jeho mocenská pozice. Události však probíhají stále více mimo něj. 25. února 1990 se konají demonstrace v Moskvě, Kyjevě, Tbilisi, Minsku a Taškentu, požadující demokratizaci, ne však již formou pouhých reforem, nýbrž změnou systému jako takového.

Ve volbách do správních orgánů konajících se v únoru a březnu 1990 kandidáti komunistické strany většinou prohrávají.

11. března vyhláší Litva nezávislost, i když pod ekonomickým tlakem Moskvy ji později dočasně odvolává. Vztahy však zůstávají stále velmi napjaté.

Suverenita Ruska a Šatalinův plán

Nejvyšší sovět FSFR pod vedením svého předsedy Borise Jelcina vyhlašuje 8. června 1990 suverenitu Ruska a prioritu ruských zákonů nad celosvazovými.

Na posledním sjezdu KSSS Jelcin opouští rozštěpenou komunistickou stranu. Gorbačov se snaží KSSS zreformovat a přetvořit ji ve stranu sociálně demokratického stylu, což se mu však nedaří.

Za Gorbačovem nestojí již ani armáda, mezi níž a Gorbačovem existovalo vždy napětí. Gorbačov totiž omezil její rozpočet a byl v rozporu s armádními špičkami například v názoru na zásah vojska v Tbilisi. Gorbačov se sice snažil situaci slibem zlepšení sociální situace vojáků, ale opět příliš pozdě.

Nadějí na uklidnění politické situace měl být tzv. Šatalinův plán ekonomických reforem, který předpokládal například privatizaci některých podniků. Pro jeho uskutečnění bylo třeba, aby prezident získal rozšířené pravomoci, neboť plán předpokládá rozsáhlá opatření. Není však Nejvyšším sovětem přijat a Gorbačov dává přednost umírněnějšímu plánu Abela Aganbegjana. To definitivně odrazuje většinu demokratů, kteří přestali věřit v možnou spolupráci s Gorbačovem.

Vznik frakce Sojuz a nepokoje v Pobaltí

Z poslanců převážně KSSS, ale i některých nacionalistů a dalších, kteří jsou závislí na existenci SSSR se v říjnu 1990 formuje frakce *Sojuz*. Ta se odvolává na historické úspěchy SSSR, hlavně na porážku Německa ve Velké vlastenecké válce. Gorbačov pro ně představuje hlavního nepřítele, který ohrožuje velmocenské postavení SSSR, jeho ekonomiku i společnost. Gorbačov pod tlakem *Sojuzu* odmítá radikálnější postup, neboť si je vědom toho, že tato frakce má mnoho stoupců.

Postupně od Gorbačova odpadají jeho stoupcí a spolupracovníci, mezi nimi např. Vadim Medvěděv a Eduard Ševarnadze. Ten se obával toho, že země směřuje k diktatuře. Dokladem pro něj je mimo jiné vojenský zásah v Litvě při potlačování demonstrace. Při obsazování televizního vysílače ve Vilniusu umírá 15 lidí, další oběti jsou při nepokojích v Rize. To vyvolává odpor u ruských demokratů, kteří pořádají demonstrace na podporu Pobaltí. Gorbačov sice vyslovuje politování nad oběťmi, ale z násilností obviňuje jak Litevce,

tak i velitele speciálních jednotek. Tímto postojem však proti sobě staví obě skupiny a ocitá se sám.

Referendum o zachování SSSR

17. března se koná referendum, ve kterém se občané vyjadřují, zda chtějí zachovat zreformovaný SSSR. Účastní se ho 80% oprávněného obyvatelstva a 76,4% je pro další existenci svazu. V Estonsku, Litvě, Lotyšsku, Arménii, Gruzii a Moldávii se referendum nekoná, neboť je místními nacionalisty odmítnuto. V tomto referendu se též hlasuje o zřízení funkce ruského prezidenta, do které je zvolen Boris Jelcin. Gorbačovovi zůstává mandát k reformě státoprávního uspořádání.

Nová svazová smlouva

23. dubna se schází Gorbačov s předáky 9. zbývajících republik. Sovětský svaz se má přetvořit ve volný svazek republik, což upevní jejich autonomní postavení. Opět se projevují rozpory mezi Jelcinem a Gorbačovem, který má představu silného svazu a silných republik, Jelcin naopak velmi silných republik, ale slabého svazu. Ústřední orgány mají pouze realizovat vůli republik. Koncepce nové svazové smlouvy je přijata Sjezdem lidových poslanců v červenci 1991. Z názvu svazu mizí označení socialistický. Nová svazová smlouva je přijata až 20. srpna, neboť ukrajinský prezident Leonid Kravčuk a Boris Jelcin požadují některé úpravy.

Moskevský puč

18. srpna se však v ulicích Moskvy objevují tanky. Skupina konzervativců vytváří Státní výbor pro výjimečný stav, neboť se hrozí probíhajícími změn. Gorbačov je zatčen, ačkoliv je tento puč organizován lidmi, které právě Gorbačov jmenoval funkcí. Patří mezi ně např. viceprezident I. G. Janajev, předseda vlády Valentin Pavlov, ministr obrany Dmitrij Jazov, ministr vnitra Boris Pugo a jiní. Nemají však za sebou dostatečnou podporu ani armády ani mezi předáky svazových republik. Kazašský předák Nursultan Nazarbajev dokonce označuje puč za protiústavní. Proti pučistům se staví Boris Jelcin a stává se hrdinou odporu. Objevuje se na barikádách a chápá se moci. Od Nejvyššího sovětu RSFR získává mimořádné pravomoci. Pučisté jsou zatčeni, někteří páchají sebevraždu. Jelcin přebírá moc nad

ozbrojenými silami a pozastavuje činnost KSSS na ruském území, což je 24. srpna podpořeno i Gorbačovem, který následně rezignuje na funkci generálního tajemníka KSSS.

Konec SSSR

6. září 1991 je rozpuštěn Sjezd lidových poslanců, jehož funkce dočasně přebírá Státní rada, sestavená z předáků republik. Později je zvolen nový Nejvyšší sovět.

Tímto činem jsou konzervativci KSSS zbaveni svých mocenských nástrojů. Jelcin a politici republik postupně ruší celosvazové instituce. Státní rada 6.září 1991 uznává nezávislost pobaltských republik. 4. listopadu jsou zrušena všechna celosvazová ministerstva, kromě ministerstva obrany, zahraničních věcí, železnic, energetiky a jaderné energetiky.

Jelcin si sestavuje vlastní tým, který má provést radikální reformy. Mezi nimi jsou liberální ekonomové Gennadij Burbulis, Jegor Gajdar a Andrej Kozyrev. Jejich úkolem je definitivní likvidace totalitního systému a uskutečnění hospodářských reforem, jejichž cílem má být přechod k tržní ekonomice. Nemají však úplnou podporu, formuje se opozice v čele s novým ruským viceprezidentem Alexandrem Ruckým, který např. odmítá úplné uvolnění cen. Boris Jelcin získává od Nejvyššího sovětu RSFSR plnou moc k prosazení ekonomických reforem. Podepsáním 10. dekretů, přebírá veškerou kontrolu nad hospodářstvím Ruské federace.

Na schůzce prezidentů Ruska a Ukrajiny, Borise Jelcina a Leonida Kravčuka, konané 8. prosince na dače v Bělověžském pralese, byl přesvědčen předseda Nejvyššího sovětu Běloruska Stanislav Šuškevič k souhlasu s rozpuštěním Sovětského svazu. Ten má být nahrazen volným sdružením, Společenstvím nezávislých států (SNS). Představitelé ostatních republik, překvapením rychlým během událostí, si vymíňují vstup do SNS a chtějí, aby byly vytvořeny podmínky pro „civilizovaný rozvod“ a uchování nutných kontaktů. 21. prosince 1991 vyhláší 11. bývalých republik SSSR vytvoření Společenství nezávislých států. Sovětský svaz je formálně zrušen 31. prosince 1991. Centrální instituce a orgány SNS přebírá Ruská federace.

Cesta k demokratickému Rusku

Hospodářské reformy

V lednu 1992 je přijat zákon O vlastnictví RSFSR, čímž je zlegalizováno soukromé vlastnictví výrobních prostředků. Hroučí se centralizovaný systém řízení, je naprostý nedostatek spotřebního zboží. Nedostává se však i základních potravin, na venkově se chléb prodává na lístky. 2. ledna 1992 je provedena deregulace cen, ta zůstává jen u základních potravin. To situaci podstatně zlepšuje, zboží je dostatek, ale lidé nemají na nákup dost peněz, neboť ceny se zvyšují zhruba na dvojnásobek.

29. ledna je přijat výnos č. 65 O svobodě obchodu. Začíná privatizace. Mnoho lidí, kteří byli od narození zvyklí dělat vše podle určitého plánu na příkaz, neumělo v nové situaci žít. Na 6. sjezdu lidových poslanců Ruské federace je Jelcin za novou hospodářskou politiku kritizován, je dokonce požadována demise vlády. Mnohým poslancům též vadí, že Jelcin v podstatě vládne sám. Premiér Jegor Gajdar navrhuje kolektivní odstoupení vlády. K tomu však nedochází.

Střet B. Jelcina s R. Chasbulatovem a boj o parlament

Na 7. sjezdu lidových poslanců dochází k tvrdému střetu mezi Jelcinem a většinou poslanců. Hlavní rivalem Jelcina je Ruslan Chasbulatov, který by byl rád premiérem. V prohlášení „K občanům Ruska“ Jelcin ostře vystupuje proti sjezdu, kritizuje ho za destruktivní politiku. Na stranu Chasbulatova přechází stále více poslanců. Chasbulatovy kroky směřují k svržení Jelcina. Ten ve svém vystoupení požaduje uspořádání referenda, které by rozhodlo o tom, zda bude v Rusku prezidentská, či parlamentní demokracie. Většina poslanců je proti referendu, neboť výsledek by nemusel dopadnout podle jejich představ. Rozhodlo by, zda bude rusko pokračovat v demokratizaci pod vedením Jelcina, nebo se moc vrátí do rukou většinou komunistických poslanců. Premiérem je zvolen Viktor Černomyrdin, který do úřadu nastupuje 14. prosince 1992. I po skončení sjezdu nepřestává Chasbulatov Jelcina kritizovat, k čemuž využívá tisk. Vyslovuje se též proti referendu, které je později vyhlášeno a koná se v dubnu 1993. Jelcinův program v něm vítězí. Parlament však nepřestává Jelcina kritizovat. 21. září zbavuje Jelcin parlament všech legislativních, administrativních a

výkonných funkcí. Chasbulatov vyzývá ministerstvo vnitra, aby se neřídilo prezidentskými rozkazy.

3. října se u parlamentu shromažďuje skupina přívrženců parlamentu. Ozbrojené skupiny pod vedením Chasbulatova a Ruckého obsazují radnici a Ostankinskou televizní věž. Jelcin reaguje vysláním vojska, které útočí palbou z tanků na parlament. Zabito je 145 lidí. Puč je potlačen. Je zaveden výjimečný stav a jsou vyhlášeny parlamentní volby.

Ty se konají 12. prosince 1993. Mnoho křesel získává radikální pravicová strana Vladimira Žirinovského a také komunisté. Vzniká dvoukomorový legislativní orgán: horní komora Federální rada a dolní komora Státní дума.

Čečenský konflikt

Historické pozadí konfliktu

První střety Čečenů s Rusy

Chceme-li se dobrat počátku konfliktů na Kavkaze, musíme poměrně hluboko do minulosti. Za vlády Petra Velikého dosahuje expanze ruského impéria hranic území, které je osídleno kavkazskými národy. Mezi ně patří především Osetinci, Kabardinci, Inguši, Dagestánci a Čečeni. Na hranicích Ruska jsou stavěny pevnosti a území je osidlováno kozáky. V této době též z hor sestupují Čečeni a usídlují se v rovinách. Proudů kozáků a Čečenů se potkávají a dochází k prvním potyčkám. Prvním vůdcem Čečenů je Ušmur. Tento vojenský velitel se v roce 1785 objevuje ve vesnici Aldi a začíná hlásat svatou válku proti Rusům. Dává si nové jméno Masúr (Vítěz) a pouští se do boje s Rusy. Kníže Potěmkin vysílá do vesnice Aldi plukovníka Pieriho, aby vzpouru potlačil a Masúra zajal. Pieri nechává vesnici Aldi vypálit, ale Mansúr uniká, aby následně provedl protiútok. V boji je pobito všech 600 Rusů, včetně Pieriho. Později je však Mansúr přesto zajat, uvězněn v pevnosti Šluselburg, kde roku 1794 umírá.

Alexej Jermolov a imám Šamil

Postrachem pro Čečeny se stává Alexej Jermolov. Ten je na počátku 19. století jmenován místodržícím a vrchním velitelem Kavkazu. Je proslulý svou krutostí. V roce 1817 se Jermolov pouští do dobývání Dagestánu a Čečenska. Buduje linii opevnění, čímž posunuje ruské pozice na řeku Sunžu. V letech 1818-19 tak na místě šesti vypálených vesnic vzniká pevnost Groznaja. Svou odstrašovací technikou se Jermolov snaží zahnat Čečeny do hor. Jsou páleny vesnice, zabíjeny ženy a děti. Tehdy tedy objevují první zárodky čečenského hnutí odporu. V letech 1825-1826 dochází k rozsáhlé vzpouře, která je opět brutálně potlačena. Roku 1827 je Jermolov odvolán.

Protiváhou Jermolova se stává imám Šamil, nejvýznamnější postava čečenského odboje, který vede velmi dlouhou partyzánskou válku proti Rusům. Car Nikolaj I jmenuje svým velitelem barona P. Grabbeho, jenž v roce 1839 útočí na Šamila. Ten za sebou při ústupu zanechává

spálenou zemi a jeho pobočník Hadžo Dašo provádí proti Rusům výpady do zad. Rusové 12. června Šamila obléhají ve vesnici Achulgo. To trvá až do 22. srpna, kdy se Rusům daří vesnici dobýt. Šamil však jak zázrakem uniká. Po třech letech Šamil opět nabírá dost sil pro obnovu hnutí odporu.

Boje na Kavkaze v polovině 19. století

Boje na Kavkaze se stupňují ve 40. letech 19. století. Ruská armáda je sice početnější a lépe vyzbrojená, avšak v horském zalesněném terénu méně mobilní. Čečeni disponují výhodou domácího prostředí. K výpadům proti Rusům používají jízdu.

V polovině 19. století se pod vedením Šamila vytváří jakýsi čečenský stát. z každé domácnosti je do Šamilovy armády odveden jeden muž. Ta v této době čítá 8870 pěšáků, 5580 jezdců a mezi 30-40 tisíci záložníky. Tvrdý vojenský režim, včetně drastických trestů proti odpadlíkům – např. ukamenování a pohřbívání zaživa, velké naturální odvody vyvolávají časté vzpoury. Šamil tedy musí čelit nejen útokům zvenčí, ale i zevnitř.

V červenci 1856 se místodržícím Kavkazu stává kníže Alexandr Baratinskij. . Využívá nové taktiky, která spočívá v kácení širokých průseků. Jeden z nich je dovádí až Šamilovu sídlu, do vesnice Veděna, která je na jaře 1859 dobyta a Šamil je nucen ustoupit. 25. srpna 1859 je Šamil donucen kapitulovat. Do konce života žije v provinční Kaluze a poté v Kyjevě, kde má k dispozici palác s početným služebnictvem. Šamil svými snahami vytvořil precedens, který určoval budoucí snahy vymanit se z područí Ruska.

20. února 1860 vzniká Těrecká provincie, do níž spadá Čečensko, Ingušsko a Severní Osetsko. Obyvatelům je povoleno praktikovat islám a šariát a nosit zbraň. Nemusí též do ruské armády.

V dubnu 1877 však znovu vypuká povstání, je však již v listopadu potlačeno.

Objevením ropy v roce 1893, se stává Groznyj důležitým naftařským centrem a celá oblast získává nový význam.

Situace po VŘSR

Po VŘSR se zdá, že pro Čečeny nastává lepší doba. 30. prosince je vydáno prohlášení ke „všem muslimům a těžce pracujícím lidem z Východu“. Podle něho mají všechny národy právo zorganizovat si svobodně svůj život. Bělogvardějci mají tedy přirozenou obavu, že se

kavkazské kmeny přidají na stranu bolševiků. Do Čečenska vstupuje bílá armáda generála Antona Děnikina. V srpnu 1919 5. Rudá armáda spolu s islámským oddílem dobývá pevnost Voždžižeskoje. 12. března 1920 je dán rozkaz k útoku na Groznyj a je dobyt. Z Čečenska jsou vystěhováni kozáci a jsou nahrazováni Čečeny.

Tyto dobré vztahy však netrvaly dlouho. Pobuřující chování 11. bolševické armády vyvolává v roce 1920 vzpuru v Dagestánu a východním Čečensku. Vůdcem Čečenů je pravuk imáma Šamila, Said-Bek. Tato vzpoura je však v květnu 1921 potlačena.

Na sjezdu horských národů 20. ledna 1921 slibuje komisař pro národnosti Stalin příslušníkům Said-Bekova povstání amnestii, pokud bude uznána sovětská moc. Dochází k dohodě a vzniká Horská autonomní republika. Ta však existuje pouze pět let.

Stalin na rozdíl od Lenina prosazuje centralizaci, ačkoliv sám je Gruzín. Novou vlnu povstání vyvolává Stalinova snaha kolektivizovat zemědělství. K potlačení vzpoury jsou vyslány jednotky Rudé armády.

5. prosince se stává Čečensko-Ingušská oblast autonomní republikou. Avšak 31. července je na Stalinův rozkaz pozatýkáno a zabito 14000 Čečenů a Ingušů, což má být pouze začátek tažení proti nim.

Poválečné deportace

V roce 1943 se Stalin rozhoduje pro deportaci celého čečenského a ingušského národa. Odsun začíná 23. února 1944 v pět hodin ráno. Do 29. února je do Kazachstánu v 180 vlacích deportováno 187 229 Čečenů a 91 250 Ingušů. Tisíce umírají již při transportu, další pak na následky kruté kazašské zimy, na kterou nejsou zvyklí. Jako důvod je uváděna údajná hromadná kolaborace s okupačními nacistickými vojsky. Je pravdou, že mezi Čečeny byli kolaboranti, ale ti se nacházeli i mezi Rusy a jinými národy. Kromě toho 30 000 čečenských mužů bojovalo v řadách Rudé armády.

Čečensko-Ingušsko přestává existovat a 26. listopadu 1948 je deportace prohlášena za trvalou bez práva na návrat. Tímto činem Stalin odstraňuje největší překážku pro kolektivizaci.

O deportacích se začíná hovořit až po Stalinově smrti. Jsou postupně rušena omezení pro deportované, Čečensko-Ingušské obyvatelstvo je Nikitou Chruščovem rehabilitováno a 9. ledna 1957 je oficiálně ustaveno Čečensko-Ingušsko a Čečeni a Inguši se mohou vrátit domů.

Vztahy mezi Rusy a Čečeny po smrti Stalina

Tím však nejsou vztahy mezi Rusy a Čečeny urovnány, naopak zůstávají dále napjaté a ke vzniku nepokojů stačí jen málo. Jako příklad uvádím událost z roku 1958. Na jedné taneční zábavě v Grozném je při rvačce zabit Ingušem Rus. Jeho pohřeb se stává politickou demonstrací na které je požadován opětovný odsun Čečenů a Ingušů zpět do Střední Asie. Dochází k potyčkám, při kterých je zabit jeden pouliční prodavač. Po třech dnech je povoláno vojsko, které demonstraci rozhání.

K dalším nepokojům dochází v roce 1973 v Grozném. Při demonstraci za navrácení Prigorodského okresu z Osetinska do Inguška jsou rozbíjeny výlohy.

V osmdesátých letech se konflikt přesouvá do roviny sporů o výkladu historie. Je propagována myšlenka, že se Čečensko připojilo k Rusku dobrovolně. Proti tomu se ohrazuje šest čečenských historiků a jsou za to pronásledováni. Následují oslavy dvousetletého výročí „dobrovolného spojení“.

Jak už jsem se zmínil v první kapitole, velkým problémem Čečenů je nezaměstnanost. Jako občané druhé kategorie mají horší přístup ke vzdělání i důležitým funkcím.¹ Nekvalifikované obyvatelstvo pak špatně shání práci.

Změny v roce 1989 a Kongres čečenského lidu

Pro Čečensko je důležitý rok 1989, kdy dochází k slábnutí sovětského režimu. V Čečensku ze své funkce odchází stranický šéf Vladimír Fotějev a moskevské politbyro se chystá na jeho místo dosadit opět Rusa Nikolaje Semjonova. Republikový výbor protestuje a navrhuje do křesla stranického šéfa Doku Zavgajeva. V červnu 1989 je na toto místo dosazen první Čečen. Později je zvolen dokonce do čela nového Nejvyššího sovětu. Tento politik však ve své funkci prosazuje spíše zájmy své a zájmy spřízněných tejpů. Jeho pro Čečensko osudovým rozhodnutím, je jmenování Džochara Dudajeva prvním náměstkem předsedy parlamentu Borise Jelcina.

Na 23-25 listopadu 1990 je svolán Kongres čečenského lidu, na který e sjíždí tisíc delegátů z různých nacionalistických skupin. Úkolem je vyvinout nátlak na Moskvu a prosadit větší autonomii Čečenska. Jsou probírány různé historické události, hlavně pak deportace. Prosazují se různé tejpové nátlakové skupiny. Do čestné funkce předsedy

---

¹ Před VŘSR byla většina národů Kavkazu negramotná a žila na úrovni středověku. Pozitivním jevem připojení k SSSR je právě šíření vzdělanosti v těchto oblastech.

výkonného výboru kongres volí Dudajeva. Den po kongresu se schází Nejvyšší sovět, aby vytvořil rezoluci prohlašující Čečensko –Inguško za „suverénní republiku“. Tyto snahy o osamostatnění se však objevují i v jiných částech Ruska. Je to v té době jistá móda, hovoří se o „přehlídce suverenity“, která je inspirována mimo jiné samotným Borisem Jelcinem, který na svých cestách po Rusku v letech 1990-1991 pronáší větu „Vezměte si tolik suverenity, kolik jí zvládnete“.

V Čečensku vznikají první politické strany, např. Dudajevova „Vajnašská demokratická strana“, „Islámská cesta“ Beslana Gantěmirova, většinou značně nacionalistické. Dudajev se obklopuje čtyřmi novými spolupracovníky: Zelimchanem Jandarbijevem, který je hlavním ideologem, podnikatelem Jaragi Mamodajevem, Beslanem Gantěmirovem a Jusupem Soslanbekovem.

Na 8-9 června 1991 je Dudajevem znovu svolán Kongres, přejmenovaný na Národní kongres čečenského lidu. Ten oznamuje utvoření republiky Nočči-Ču, mimo Sovětský svaz. Za jediný legitimní orgán je prohlášen Výkonný výbor. Pro umírněného Leči Umchajeva není ve vedení již místo a definitivně odchází, čímž se kongres radikalizuje.

První nezávislost Čečenska

Převrat v Čečensku

Zlomovou událostí je Moskevský puč v srpnu 1991. Dudajev organizuje protestní shromáždění. Lidé jsou si vědomi toho, že komunistický režim padl. Po potlačení puče se do Grozného vrací Doku Zavgajev a veřejně pučisty odsuzuje. Vznikají barikády. Národní garda Beslana Gantěmirova se zmocňuje televizního centra, rozhlasu a budovy Rady ministrů. Do města přicházejí davy lidí z venkova. Mezi lidmi se však již začínají objevovat zbraně.

Moskva na převrat v Čečensku nijak nereaguje. Od člena prezidia Nejvyššího sovětu Aslanbeka Aslachanova je Dudajev ubezpečen, že Moskva vojensky nezasáhne. Salanbek Hadžije, ministr chemického průmyslu, doporučuje Jelcinovi, aby Dudajeva podporoval. Podle něj, Dudajev jako člověk zvenčí, mající ruské příbuzenstvo, nebude vystupovat proti Rusku.

Na zasedání Nejvyššího sovětu 3. září je vyhlášen výjimečný stav, ale nikdo tomu nevěnuje pozornost. 6. září vniká do budovy Nejvyššího sovětu Národní garda². Zavgajev je donucen odstoupit, několik poslanců je zabito.

Ruslan Chasbulatov³ tento čin vítá a nazývá ho „vítězstvím demokratických sil nad stranickou byrokracií“ 15. září předsedá poslednímu zasedání Nejvyššího sovětu, který se sám rozpouští a je ustaven „prozatímní Nejvyšší sovět“. Po návratu Chasbulatova zpět do Moskvy Dudajev Nejvyšší sovět ruší a pravomoci přebírá „Revoluční výbor pro přechodné období se všemi pravomocemi“. Rudé gardy obsazují sídlo budovu KGB, která je plná zbraní. To již však začíná Moskvu znepokojovat.

Do Grozného se vydává ruský viceprezident Alexandr Ruckoj, aby se setkal s Dudajevem. Ten odmítá budovu vydat. Ruckoj se vrací do Moskvy s nepořízenou. V úterý 8. října dostává Dudajev ultimátum na složení zbraní do čtvrtěční půlnoci. Dudajev to považuje za signál, že se Moskva chystá k použití síly a mobilizuje. Části Čečenů se však Dudajevovo chování nelíbí a vzniká opozice „Kulatý stůl“.

19. října Jelcin vystupuje v televizi a odsuzuje „protiústavní a provokativní akce Dudajevova režimu“ a požaduje volby do Nejvyššího sovětu a následné referendum o státním uspořádání Čečenska-Ingušska. Jestliže se Kongres nepodřídí, bude nucen bránit ústavní zřízení. Je však ignorován.

Nezávislý čečenský stát a konflikt s Moskvou

27. října se konají ne zcela regulérní volby prezidenta, ve kterých vítězí Dudajev.⁴ Ten 1. listopadu 1991 prohlašuje Čečensko za nezávislý stát. Jako reakce je předsedou ruského parlamentu jmenován Chasbulatov, který záhy prohlašuje čečenské volby za neplatné. Viceprezident Ruckoj požaduje vojenský zásah, avšak Gorbačov to odmítá.

8. listopadu oznamuje ruská televize vyhlášení výjimečného stavu v Čečensku. Dudajev mobilizuje, Jusup Soslambekov je jmenován „ministrem války“. Výsadek šesti set ruských výsadkářů na vojenské základně v Chankale u Grozného končí neúspěchem, neboť vojáci nedostávají žádnou podporu. Zatím co se v Grozném mohutně demonstruje, jsou

² Polovojenská ozbrojená skupina, založená Beslanem Gantěmirovem., který byl v letech 1991 až 1993 starostou Grozného.

³ Ruslan Chasbulatov, letech 1991-93 byl předsedou Nejvyššího sovětu, významný oponent jak Jelcina tak Dudajeva.

⁴ Kongres narychlo schválil volební zákon, který z kandidatury vyloučil některé komunistické hodnostáře. Vinou nesprávně stanovených hranic Čečenska-Ingušska též nehlasovaly dvě ingušské oblasti. Volby byly chaotické, z ruského obyvatelstva téměř nikdo nevolil.

obklíčení čečenskými ozbrojenci. Do Grozného přilétá náměstek ruského ministra vnitra Vjačeslav Komisarov a jedná o stažení vojáků, kteří pak beze ztrát opouštějí Čečensko. Nejvyšší sovět odvolává výjimečný stav. Díky této události se stává Dudajev hrdinou osvoboditelem a opozice velmi ztrácí.⁵

Rozdělení moci a zahraniční politika

V roce 1992 probíhají snahy zformovat samostatný čečenský stát. Salambeku Hadžijejovi je nabídnuto, aby se stal premiérem, ale ten to odmítá, neboť má jiné představy o řízení čečenského hospodářství. Dudajev má představu, že by řízení hospodářství mělo zůstat pevně v rukou státu, naopak Hadžijev chce úplnou liberalizaci ekonomiky. Na místo vicepremiéra je nakonec jmenován Mamodajev. Gantěmirov se stává starostou Hrozného. Oba tyto lidé však od začátku prosazují pouze své vlastní zájmy. Mezi tím, co probíhají tyto diskuse, ocitá se Čečensko v chaosu. V Čečensku roste kriminalita, kterou jsou postiženi hlavně Rusové, ale i Gruzínci, Dagestánci a Židé. Rusové, dříve privilegovaná třída, Čečensko opouštějí. Tyto zločiny jsou zaznamenány v tzv. „Bílé knize“ vydané Moskvou a později za války rozdávané vojákům, které má utvrzovat v oprávněnosti boje v Čečensku.

Navenek se Čečensko prezentuje jako země, která již s Ruskem nemá nic společného. Všechny státní symboly Ruska mizí, pryč je i ruská armáda. Na druhé straně obyvatelé Čečenska stále disponují platnými ruskými doklady, v Čečensku se platí rubly a hraniční přechody neexistují, lidé mohou volně cestovat do Ruska i zpět.

Celý rok 1992 Dudajev cestuje hlavně po zemích Středního východu, aby žádal o uznání Čečenského státu. Všude je velkolepě přijat, uznání však nezíská. V Americe a v Evropě navazuje obchodní styky, zájem je především o čečenskou ropu. Dudajev se chová často velmi nediplomaticky. Bosně například nabízí čtyřicet tisíc ozbrojenců, v Palestině prohlašuje, že má v úmyslu zničit Izrael. Těmito cestami velmi provokuje Rusko, které však má v toto době dost starostí samo se sebou.

To situaci nikterak neřeší, ačkoliv má Jelcin v této době dobrý tým pro řešení národnostních otázek, pod vedením etnografky Galiny Starovojtovové, která však koncem

⁵ Opozice je v této době poměrně roztržštěná, sestávající z bývalých komunistů a intelektuálů a zločinců. Odhaduje se, že za Dudajevem stála asi jen jedna třetina čečenského obyvatelstva. Později se k opozici přidávají někteří bývalí Dudajevovi spolupracovníci a spojují se do tzv. Prozatímní rady. Do opozice patří např. bývalý milicionář Umar Avturchanov, bývalý významný příslušník Dudajevovy osobní stráže Ruslan Labazanov a v Moskvě sídlící podnikatel a bývalý premiér Čečenska Jaragi Mamodajev.

roku 1992 i s částí spolupracovníků odstupuje a na její místo se dostávají konzervativnější lidé.

Pokus o svržení Dudajeva a formování opozice

K prvnímu pokusu o převrat v Čečensku dochází 1. března 1992, kdy skupina ozbrojenců zaútočila na televizní centrum v Grozném. Zabito je pět lidí, akce se nedaří. Dudajev z útoku obviňuje Moskvu a hlavně Chasbulatova, čímž se vztahy počátečních spojenců, ještě více zhoršují.

Chasbulatov se v otázkách Čečenska staví proti Jelcinovi a blokuje snahy o vyjednávání s Dudajevem.⁶ V roce 1993 se Dudajev začíná postupně názorově rozcházet se svými spolupracovníky. Leči Umchajevem je upozorňován, že příliš myslí na boj s Ruskem, místo aby vytvořil program ekonomického rozvoje země.

Začíná se znovu formovat opozice. 15. dubna pořádá demonstraci v Grozném. 17. dubna vyhláší Dudajev prezidentskou vládu a zákaz nočního vycházení, rozpouští parlament i městské zastupitelstvo, do opozice přechází i Gantěmirov. Parlament se i přesto 18. dubna schází a jedná o Dudajevově odvolání. 19. dubna je rozpuštění parlamentu prohlášeno za neústavní a 3. června je pak rozpuštěn samotný soud. Opozice se schází a požaduje referendum, které se má konat 5. června.

Mezi stoupenci Dudajeva a opozicí dochází k potyčkám, několik lidí je zabito. 4. června je Dudajevovými ozbrojenci, vedenými Šamilem Basajevem napadena budova městského zastupitelstva, sídlo volební komise. Umírají desítky lidí. Tím pro opozici končí možnost nenásilného odporu. Gantěmirov se stahuje do Ursus-Martanu a připravuje ozbrojený odboj. Opozice vytváří Prozatímní radu.

Ačkoliv Dudajev na veřejnosti vystupuje proti Rusku, je ochoten přistoupit na kompromis. Chce však, aby se jednalo výhradně s ním. K jedná však nikdy nedošlo.

Situace v Kremlu po říjnových událostech roku 1993

V roce 1994 uzrává čas na řešení čečenské otázky. Chasbulatov je po událostech v roce 1993, kdy Jelcin rozpouští Nejvyšší sovět a palbou z tanků je parlament donucen ke

---

⁶ Nechával například odpojovat linky do Grozného, zamítl cestu ministra pro národnosti Tiškova do Čečenska. Jeho cílem bylo sesazení Dudajeva, kterého by pak nahradil.

kapitulaci, uvězněn. Nová ústava dává Jelcinovi větší pravomoci. Rusko podporuje opozici proti Dudajevovi dodávkami zbraní.

V té době prudce klesají Jelcinovy preference a naopak roste popularita nacionalisty Vladimira Žirinovského. V Kremlu vznikají dvě nátlakové skupiny. Jedna, tvořená především armádními špičkami, žádá vojenský zásah v Čečensku. Argumentuje tím, že vojenské vítězství zvýší popularitu Jelcina a naopak ubere hlasy Žirinovskému. Na rok 1995 je též naplánována stavba ropovodu z Ázerbájdžánu, kterému však v cestě stojí právě Čečensko. Proti je skupina liberálních vědců a analytiků, kteří odmítají použití síly. Chybí jim však politický vliv. Na podzim 1994 se doposud silná pozice Borise Jelcina oslabuje a je stále více ovlivňován konzervativní skupinou, do které patří první místopředseda vlády Oleg Soskovec, ministr sportu Šamil Tarpiščev a ministr pro národnosti Nikolaj Jegorov. Hlavní postavou je již zmiňovaný šéf Jelcinovy ochranky Alexandr Koržakov. Proti nim stojí skupina složená z kremelských poradců, analytika a poradce pro národnostní politiku Emila Paina, Jelcinova tiskového tajemníka Vjačeslava Kostikova, hlavního politického poradce Georgije Satarova, hlavního poradce pro zahraniční věci Dmitrie Rjurikova, ale i premiéra Viktora Černomyrdina. Jelcin je skupinou okolo Koržakova na podzim 1994 téměř úplně izolován. Než se jakákoliv informace dostane k Jelcinovi, musí projít Koržakovovým sítem. Jelcin v té době propadá alkoholismu, na zahraničních návštěvách způsobuje několik faux-paux. Všimají si toho ruští liberálové a Jelcinovi to vytýkají. Ten však tyto hlasy neslyší.

Po amnestii v únoru 1994 se do Čečenska vrací Chasbulatov, čímž situaci komplikuje. Je vítán jako hrdina, což znepokojuje jak Dudajeva, tak Jelcina, neboť mají strach z jeho mocenských ambic.

Tato obava posiluje názor, že by se Jelcin měl s Dudajevem setkat. Setkání se plánuje a připravuje, ale nakonec k němu nedochází, protože ho Dudaje několika nevybíravými slovními útoky pohřbívá.

Útok opozičních sil na Groznyj

Na podzim Rusko podporuje čečenskou opozici nejenom vojenskou technikou, ale i vojáky.

26. listopadu provádí opozice „koordinovaný“ na Groznyj. Účastní se ho i ruští vojáci, mnozí z nich jsou základní vojenské služby. Tanky vjíždějí do Grozného z několika směrů, nemají však podporu pěchoty. Většina opozičních vojáků nemá žádné bojové zkušenosti, nefunguje komunikace. Dudajevovi ozbrojenci je rychle rozstřílejí palbou z ručních

protitankových zbraní, většina opozičních bojovníků je zabita, nebo zajata. Celá akce končí nezdarem.

Ministr zahraničí Pavel Gračov mlží, tvrdí, že vojáci nebyli z ruské armády, nýbrž žoldáci. Vnitřně však bere tuto porážku, jako vlastní prohru, která žádá odvetu.

Přípravy na válku

A tak již 28. listopadu vyzývá Jelcina jménem vůdců Kavkazu, aby co nejrychleji zastavil konflikt v Čečensku. Premiér Černomyrdin se setkává se silovými ministry a jedná s nimi o použití síly. Následující den je k útoku přesvědčen i Boris Jelcin, který svolává zasedání Bezpečnostní rady. Všichni kromě ministra spravedlnosti Jurije Kalmykova hlasují pro použití síly. Kalmykov následně rezignuje a odlétá do Grozného, aby si promluvil s Dudajevem, což však k ničemu nevede. Čečensko dostává 48 hodinové ultimátum na složení zbraní. V Grozném se mezitím připravují na válku.

Ruské letectvo zahajuje 30. listopadu letecké útoky na strategické cíle v Grozném. Na tiskové konferenci Dudajev nazývá Rusko říší, kterou je nutno zničit. Ve skutečnosti však stále věřil v dohodu a hodlal se setkat s Jelcinem. Bylo již pozdě. Po jednání Gračovem ujišťuje tisk, že žádná válka nebude. Souhlasí též s propuštěním zbývajících zajatců.

7. prosince Bezpečnostní rada schvaluje invazi. Jelcin odchází do nemocnice, kde mu má být proveden zákrok na nosní přepážce. Zůstává tam přes 14 dní, zcela izolován od okolního světa. Nikdo se s ním nesmí setkat, ani s ním promluvit po telefonu.

První rusko-čečenská válka

Invaze

Invaze 40 tisíc ruských vojáků začíná 11. prosince 1994 v sedm hodin ráno. Hranice překračují tři kolony. Jedna ze základny v Mozdoku, druhá ze severoosetinského Vladikavkazu a poslední z Dagestánu. Dudajev nečekal, že Rusko použije tak mohutnou sílu. Počítal spíše s policejní akcí. Tak mohutné nasazení pozemní i letecké techniky ho překvapilo. Počáteční rychlý postup je stále více bržděn protestujícími davy. Vojáci nevědí jak se mají k civilistům zachovat a tak s nimi diskutují. Kolona směřující z Dagestánu je

zastavena ještě před hranicemi a vojáci jsou davem odzbrojeni. Moment překvapení se nekoná.

V Ingušské republice dochází dokonce k potyčce, při které umírá několik civilistů a je zraněno 14 ruských vojáků. Jediná severní kolona postupuje vcelku rychle. Velitelé nemají jasné rozkazy. Mají chránit civilní obyvatelstvo, to však na ně útočí. Podpora akcí je v řadách vojáků nízká, nechce se jim bojovat proti vlastním. Mnohým to připomíná nedávnou válku v Afganistánu. Postup též stěžuje počasí a letectvo, které je nutné pro vzdušnou podporu, nemůže kvůli mlze operovat.

11. prosince má též dojít ke schůzce Dudajev-Černomyrdin, která představuje poslední možnost, jak zastavit postupující armádu. Dudajev je připraven, ale dozvídá se, že Černomyrdin nakonec nepřijede a místo něj má jednat s Jegorovem, Gračovem a Jerinem. Tuto schůzku, která se má konat v armádou obleženém Mozdoku, Dudajev odmítá.

V Moskvě mezitím panuje velmi napjatá atmosféra, neboť invazi neschvaluje nikdo, kromě nacionalisty Žirinovského a skupiny okolo ministra financí Borise Fjodorova. Na tiskové konferenci konané 12. prosince politici invazi odsuzují.

Z Grozného začínají prchat lidé do hor nebo do sousedních republik. Dudajev vyzývá k odporu. Na Groznyj začínají dopadat první dělostřelecké granáty. Proti ruské armádě disponuje Dudajev asi tisíci ozbrojenci, profesionálních vojáků je asi 500 v Basajevově národní gardě, 200 v prezidentské gardě a několik ve zvláštních jednotkách bezpečnostní služby. K nim se rychle připojují dobrovolníci. Náčelníkem čečenských ozbrojených sil je od července 1994 Aslan Maschadov, jeho pobočníkem Husejn Ischanov.

Čečensko není na invazi připraveno, obrana prakticky neexistuje. Budují se pouze mělké zákopy a lidé olepují okna jako ochranu před tlakovou vlnou po výbuchu. Čečeni jsou však velmi odhodlaní, válku považují za svatou, ghazavat. Jsou vyzbrojeni molotovovými koktejly, někteří mají ruční protitankové střely. K dispozici je i několik tanků, ty jsou však nasazeny pouze v bitvě o Pěrvomajskou. Téměř každý Čečen umí od dětství zacházet s puškou a získat na bazaru Kalašnikov nepředstavuje vůbec žádný problém. Invaze spojuje doposud proti sobě stojící skupiny.

O půlnoci 17. prosince vypršelo prodloužené ultimátum na složení zbraní a ruská letadla začínají bombardovat Groznyj. Lidé, kteří zůstávají ve městě se ukrývají ve sklepích. Jsou to většinou paradoxně Rusové, nemající příbuzné na čečenském venkově, kde by se mohli schovat.

26. prosince se z nemocnice vrací Boris Jelcin a předsedá zasedání Bezpečnostní rady. Uklidňuje své kritiky příslibem zastavení bombardování. Následující den v televizním

projevu zdůrazňuje potřebu hájit ruskou územní celistvost a ústavu. Čečensko nazývá líhni zločinnosti.

I přes Jelcinovy sliby bombardéry nepřestávají útočit na cíle v Grozném. K prudkým bojům dochází i východně od Grozného u vesnice Petropavlovskaja, kterou Rusové dobývají. 29. padla Chankala.

Boj o Groznyj

Útok na Groznyj je zahájen 1. ledna 1995. Vojenská technika, která má na volném prostranství velkou převahu, tuto ve městě ztrácí. Tanky opět vjíždějí do města bez větší podpory pěchoty. Speciální jednotky, podporované dělostřelectvem, postupují dům od domu dále do města. Čečeni ustupují stále hlouběji do centra, ale způsobují Rusům velké ztráty. Jejich výhodou je velká mobilita. Rychle se přesouvají z místa na místo, útočí a zase se stáhnou.

Naproti tomu se ruská armáda potýká s problémy. V důsledku špatné komunikace se stává, že jednotlivé ruské jednotky dostávají do vlastní palby. Nezávislé velení jednotlivých složek armády vzájemně nespolupracuje. Vážne zásobování, nedostává se jak munice, tak potravin a vody, což má za následek prudký pokles morálky.

Sergej Kovaljov, který se vrací do Moskvy, se setkává s Jelcinem a líčí mu situaci v Grozném. Žádá Jelcina, aby na pravoslavné Vánoce byla zastavena palba. Jelcin to odmítne. 7. prosince podnikají Rusové útok na prezidentský palác, ve kterém se ukrývá čečenské velení. Je však odražen. O několik dnů později zajali čečenští ozbrojenci 60 ruských výsadkářů.

Maschadov navrhuje přerušení palby, aby se mohly posbírat mrtví, neboť se obává epidemie. Setkává se s ruským generálem Babičevem. Ten požaduje kapitulaci čečenských ozbrojenců, na Maschadovův návrh neslyší. Nevyřešili ani otázku zajatých výsadkářů. Ty nakonec Čečeni stejně propouští.

Čečeniům postupně začínají docházet síly. Mnoho oddílů operuje na vlastní pěst, někteří vojáci ignorují rozkazy. Hlavním problémem však představuje nedostatek munice. V té době se do Čečenska začínají příjíždět matky zajatých ruských vojáků, aby je hledaly. Důležitým pro Rusy je dobytí prezidentského paláce, který dlouho odolával. Jsou zabity tisíce civilistů.

26. ledna je velitelem vojsk v Čečensku jmenován náměstek ministra vnitra Anatolij Kulikov, který má za úkol nastolit ve městě pořádek. Dudajev se stahuje a připravuje se na válčení na venkově.

Boje se nyní odehrávají v jižních obvodech města, ve kterém je ještě přes sto tisíc civilistů. Proti Ruské invazi bojují již úplně všichni, do Grozného proudí stále nové posily. Není to boj za Dudajeva, ale za vlastní zemi. Ingušský prezident svolává obě válčící strany k jednání. Maschadov, Basajev a Gelajev se několikrát schází s Kulikovem a Kvašinem. V důsledku neústupnosti obou stran nedochází k dohodě.

16. února je odvolán Jegorov a zvláštním představitelem pro Čečensko je jmenován Oleg Soskovec. Oficiální místa vydávají prohlášení, že situace se normalizuje.

Maschadov se před postupujícími ruskými jednotkami stahuje do Argonu. 9. února musí přiznat, že Groznyj je již Rusy dobyt. Na tiskové konferenci jako důvod pro ústup uvádí naprostou přesilu Rusů.

V jižních částech Grozného operuje skupina asi stovky Basajevových mužů až do 23. února, kdy se stahují. Celý Groznyj je obsazen až 7. března 1995. Odhaduje se, že za tři měsíce bojů zemřelo v Grozném asi 27 000 civilistů. Samo město leží v troskách.

Dobývání Čečenska

Na jih od Grozného získává ruská armáda opět výhodu, nepot' postup po otevřené krajině je pro tanky ideální. I přes silný odpor Čečenů dobývají vesnici za vesnicí a všude vyzývají ke kapitulaci. V březnu Rusové zahajují útok na město Argun, které je strategickým uzlem železnice a silnic. Město se brání pod velením Alaudina Chamzatova. Přes den se ukrývají a v noci provádí výpady. 22. března je město obklíčeno a tak se Čečeni stahují. 29. března jsou dobyta města Šali a druhé největší město Čečenska Gudermes, který se vzdává bez boje a zůstává téměř nedotčen. Čečenští bojovníci se stahují do vesnic Seržen-Jurt a Agtiši, které jsou již v horách. Vesnice Seržen-Jurt leží na cestě, která vede strategicky důležitým průsmekem do historicky významné vesnice Veděno, ve které svůj velitelský tábor rozbíjí Maschadov.

Moskva vyvíjí tlak na velitele operace, by válku dovedli k vítězství do 9. května. Rusové dobyli již 80% republiky, zbývají horské vesnice, ve kterých zůstávají pouze opevnění bojovníci. Je nařízeno je bombardovat. Nejvíce se brání vesnice Bamut. Ostatní bojovníci se ukrývají v lesích.

Jelcin na týdenní oslavy, začínající 9. květnem, vyhlašuje příměří, které je však veliteli armád ignorováno.

Po oslavách je letecké bombardování ještě více vystupňováno. 20. května je dobytá vesnice Čiri-Jurt. 6. května je podniknut útok na Veděno. Čečeni jsou obklíčeni a ustupují lesem na východ.

Teroristický útok v Bud'onnovsku

14. června dochází k prvnímu teroristickému útoku. V jihoruském městě Bud'onnovsk čečenští teroristé střílí do lidí nakupujících na trhu. Na radnici vyvěšují čečenskou vlajku. Basajev se 148 bojovníky bere jako rukojmí tisíce lidí. Zasaňuje policie, dochází k přestřelkám. Rusové dostávají posily. Basajev bere další rukojmí, které chce použít při vyjednávání. Teroristé i s rukojmími se ukrývají v nemocnici. Večer Basajev telefonicky předkládá své požadavky. Rusko má ukončit válku v Čečensku, stáhnout se a zahájit jednání s Dudajevem.

Moskva vyhlašuje v oblasti pohotovost a jsou do ní převeleny další policejní oddíly. Dudajev celou teroristickou akci odsuzuje, neboť Basajev jedná bez jeho vědomí. Prozatím pročečenské mezinárodní mínění se obrací proti Čečensku. V Rusku se diskutuje, jak je možné, že se Basajev dostal bez povšimnutí tak hluboko na ruské území.

Druhý den žádá Basajev, aby byli do nemocnice vpuštěni novináři. Dává popravit pět příslušníků ruských ozbrojených sil. Dohromady jich údajně bylo dvanáct. Koná se tisková konference, na které Basajev opakuje své požadavky. V noci propouští několik rukojmí.

Třetí den se v nemocnici zhoršují podmínky, přestává téci voda. Basajev dává svolení, aby se několik rukojmí pokusilo vyjednávat s Viktorem Jerinem a Sergejem Štěpašinem. S těmi však nic nehne. Rusové naopak využívají k vyjednávání Basajevova bratra Širvaniho. Ten mluví s Basajevem asi hodinu, ničeho však nedosáhne. Pouze předává Basajevovi příkaz Maschadova, aby se pokusil vyjednávat o míru v Čečensku.

Následující den je proveden mohutný útok na nemocnici. Jsou použity těžké zbraně a elitní jednotky. Komando Alfa vniká do budovy a osvobozuje 105 rukojmí. Zbytek rukojmí je teroristy donucen, aby mával z oken bílými prostěradly. Palba utichá.

Dochází k dalšímu jednání s Basajevem, ten však ze svých požadavků neustupuje. Odpoledne začíná druhý útok. Je zraněno 120 rukojmí. Černomyrdin žádá Kovaljova, aby bylo s teroristy vyjednáváno.

18. června ráno dochází k dohodě. Basajev hovoří telefonem přímo s Černomyrdinem. Žádá přerušeni vojenských operací v Čečensku a svůj bezpečný návrat. Černomyrdin požaduje okamžité propuštění raněných žen, dětí a starých lidí.

Basajev propouští dvě stě rukojmí a Černomyrdin též svůj slib dodržuje. Do Čečenska odjíždí vládní delegace, aby jednala s Dudajevem. Zaručil se, že teroristé se budou moci vrátit i se 150 rukojmími do Čečenska.

Jednání vede průmyslník Arkadij Volskij s čečenským ministrem spravedlnosti Usmanem Imajevem, zmocněncem Dudajeva.

19. června v 5 hodin ráno uplynula doba, do které měl Basajev propustit zbytek rukojmí. Odpoledne teroristé s rukojmími odjíždějí. Ostatní vycházejí z nemocnice. Paradoxně neodsuzují teroristy, ale ruské policejní jednotky a Jelcina.

Autobusy s Basajevem, teroristy a rukojmími přijíždějí ráno do obce Chasavjurt na čečenské hranici. Dochází k dalšímu jednání. Basajev je žádán, aby propustil zbytek rukojmí. Ten je chce propustit až v Čečensku. Autobus je obklíčen nejdříve ruskými vojáky, ale pak i Čečeny, kteří přicházejí Basajeva vítat. Autobus nakonec pokračuje až do vesnice Zandak, kde jsou rukojmí konečně propuštěni.

Změny v ruské vládě a dohoda o ukončení bojů

Jelcin, jehož popularita touto událostí ještě více klesá, odvolává Štěpašina, Jerina a Jegorova. Ministrem vnitra se stává Kulikov a ministrem pro národnosti Vjačeslav Michajlov. V Grozném pod záštitou OBSE probíhají jednání. Čečeny reprezentuje Usman Imajev a Maschadov, za Rusy se jednání účastní Vjačeslav Michajlov a Arkádii Volskij. Celému zasedání předsedá maďarský diplomat Sandor Mészáros ze svým zástupcem Oliveček Pelenem. Po týdnu tvrdých rozhovorů odjíždí Volskij za Dudajevem, aby mu nabídl jordánský pas a možnost opustit Čečensko. Dudajev se urazil.

Hlavními otázkami sporu je status Čečenska a jak naložit s Basajevem. Rusko odmítá jakékoliv kompromisy. Dohodě nakonec brání rozdílné názory na to, kdo bude v Čečensku vládnout. Loutkovou vládu vedenou Hadžijevem Dudajev odmítá. Čečenský návrh na vojenskou dohodu je nakonec Rusy přijat. Rusové mají ukončit boje, Čečeni se mají odzbrojit. V každé vesnici může zůstat domobrana, složená z 15-20 mužů. Rusové se mají stáhnout, kromě jedné brigády čítající asi 6000 mužů. Má dojít k výměně zajatců, Basajev má být vydán.

31. července je dohoda podepsána Imajevem bez svolení Dudajeva. Ten Imajeva odvolává a dohodu odmítá. Vojenská dohoda však nadále platí. Čečeni jsou odzbrojováni a v Čečensku panuje radostná atmosféra.

Narušování mírového procesu

Od srpna však Rusové opět bombardují některé vesnice. OBSE jako zprostředkovatel jednání selhává. Dochází k únosům a banditismu. Je zabit spolupracovník mezinárodní pomoci a jeho tři ruští kolegové, kteří se snažili Čečenům pomoci. Tento incident definitivně zničili pověst Čečenska v zahraničí.

Na podzim roku 1995 jsou provedeny dva bombové útoky na moskevské úředníky, první na zmocněnce pro Čečensko Olega Lobova, který atentát přežil, a druhý na generála Romanova, který je vážně zraněn. Obě strany se z atentátu obviňují, dodnes nejsou atentáty vyšetřeny. Tyto útoky však přerušují mírový proces. Odvetou je nálet na vesnici Rošni-Ču, ve které žije Dudajev.

Obnovení bojů a teroristický útok v Dagestánu

V říjnu je odvolán Hadžijev a vlády se ujímá Zavgajev, který slibuje svobodné volby. Ty se konají 17. prosince a Zavgajevův mandát je jimi potvrzen. Průběh voleb narušují čečenští separatisté, kteří obsazují na tři dny volební místnosti v Gudermesu a Ursus-Martanu. V Gudermesu se boje protahují na deset dní, umírá téměř 300 civilistů a 68 ruských vojáků.

Válka znovu propuká. Čečeni opakují teroristický útok, tentokrát je obětí město Kizlar v Dagestánu. Vše je stejné jako v Bud'onovsku. 9. října se střílí na ulicích, Čečeni berou rukojmí a ukrývají se s nimi v nemocnici. Tentokrát za útokem stojí přímo Dudajev. Jelcin nařizuje rozhodnou akci, která by útočníky zlikvidovala. Velením je pověřen Michail Barsukov. Opět je nasazena skupina Alfa, která však tentokrát čelí asi 250 mužům, pod vedením Salmana Radujeva. Ten má pod kontrolou včetně nemocničního personálu asi 3000 lidí. Alfa útočí, počet obětí se zvyšuje. Radujev vyhrožuje zabitím rukojmí, nikdo mu nevěří. Až když jednoho popraví, je palba zastavena.

Radujev jedná s dagestánskými představiteli. Nakonec uzavírá dohodu a opouští s 150 rukojmími v 11 autobusech nemocnici. V Kizlaru zanechává 19 mrtvých a 49 zraněných. U

mostu vedoucím do Čečenska je kolona náhle zastavena palbou z vrtulníku před první autobus. Čečeni vybíhají z autobusu a obsazují policejní stanici. Rukojmí jsou rozmístěni ve vesnici Pěrvomajskoje a donuceni kopat zákopy.

K ruskému útoku dochází až za pět dní. Vesnice je obklíčena. Rusové požadují propuštění rukojmí. Čečeni však chtějí s rukojmími pokračovat až do Novogroznějského v Čečensku. Radujev propouští osm žen a dětí. Čtvrtého dne jsou Čečeni vyzváni k propuštění rukojmí a výměnou za životy. 15. ledna útočí tanky a bombardují vesnici. Následuje útok pěchoty, je však odražen. Boj pokračuje ještě dva dny. Ruské speciální jednotky vždy postoupí, ale vždy jsou přinuceny se stáhnout. Čečenům se daří Rusy odposlouchávat a tak se 17. ledna dozvídají, že se Rusové stahují, aby mohlo být zahájeno bombardování. Je rozhodnuto vesnici opustit. Maschadov s Basajevem podnikají útok z Čečenska, aby odlákaly Rusy, mezitím vesnici postupně opouštějí asi 50ti členné skupinky. Jelcin oznamuje, že se podařilo osvobodit asi 80 rukojmí. Radujevovi s několika rukojmími se daří překročit hranici do Čečenska. Dudajev jeho počínání odsuzuje. Rukojmí jsou vyměněni za mrtvé bojovníky.

Pro ruskou armádu je to další porážka. Řada politiků odsuzuje surovost, s jakou byl útok na vesnici proveden. Je odvolán umírněný vedoucí prezidentského úřadu a na jeho místo přichází Jegorov.

Situace v Čečensku v roce 1996

Na jaře 1996 se zhoršují životní podmínky obyvatel Čečenska, že nemají sílu na podporu čečenských bojovníků. Velitelem ruských ozbrojených sil se stává generálporučík Vjačeslav Tichomirov, který odmítá s čečenskými veliteli jednat. Stupňují se represe vůči obyvatelům Čečenska, které jsou odvetou za Pěrvomajskoje. Cílem je hrozbami odradit obyvatele vesnic od podporování bojovníků. Výměnou za podepsání „Mírového protokolu“ nabízí zastavení útoků na vesnice. Tichomirov útočí na Novogroznějskij a dále na jih do Šali, které je sídlem separatistů. V Grozném se scházejí desítky tisíc Čečenů, aby proti této taktice protestovaly. Zavgajev je rozháni, 10 lidí je zabito.

Reakcí na akce Tichomilova je Dudajevův pokus o dobytí Grozného. Za úsvitu vjíždí do Grozného ze tří směrů čečenští ozbrojenci a útočí na čečenskou policii. S ukořistěnými zbraněmi se po třech dnech tvrdých bojů stahují. Rusům způsobují poměrně velké ztráty.

Čečeni vedou polopartyzánskou válku, spočívající v přepadech ze zálohy. V bitvě o vesnici Damašku Rusové užívají vakuové pumy, které mají zničující účinky. Moskva

uvolňuje prostředky na obnovu Čečenska, velká část peněz se do Čečenska nikdy nedostane. Vesničané jsou vydírání, musí ruským velitelům platit za to, že na ně neútočí.⁷

O bojích v roce 1996 se z ruských medií nikdo nic nedovídá. Jelcinova popularita je velmi nízká, jsou sbírány podpisy na ukončení války. V březnu Jelcin oznamuje mírový plán, nic se však neděje. Americký prezident na návštěvě Moskvy válku obhajuje. Důvodem je snaha pomoci Jelcinovi ve volbách. V USA to vyvolává vlnu nevole.

Smrt Dudajeva

I přes dva teroristické útoky proti Rusku je Jelcin ochoten setkat se Dudajevem. Ten je však při své jedné cestě 1. dubna zabit. Opustil vesnici Gechi-Ču, aby se satelitním telefonem spojil s ruským poslancem Konstantinem Borovym. Náhle je jeho auto zasaženo, pravděpodobně raketou naváděnou satelitním signálem.

Dudajev je nahrazen Zelimchanem Jandarbijevem, který však nemá patřičnou autoritu. 9. května jedná šéf mise OBSE Tim Guldemann s Jandarbijevem. Hovoří o možnosti schůzky s Jelcinem. 27. května ke schůzce Jelcin-Jandarbijev dochází. Podepisují dohodu o příměří. Druhý den odlétá Jelcin na bleskovou návštěvu do Čečenska. Prohlašuje, že válka je vyhraná. Čečenská delegace je v Moskvě odříznuta od medií a nemůže reagovat.

Znovudobývání Grozného

10. června je v Nazrani podepsána druhá mírová dohoda. Rusové se zavazují ke stáhnutí vojsk z Čečenska do srpna. V Čečensku jsou vyhlášeny místní volby. V Rusku je zvolen prezidentem Boris Jelcin. Do svého týmu přijímá generála Alexandra Lebedě. Z funkcí odvolal Pavla Gračova, Alexandra Koržakova, Michaila Barsukova a Olega Soskovce. 9. července však Rusové dohodu porušují. Útočí na vesnici Machkety, kde probíhá schůzka Maschadova s čečenskými veliteli. Čečenům se daří z obklíčené vesnice uniknout. Mír tím končí.

Jandarbijev rozhoduje znovudobytí Grozného. K zahájení útoku dochází 6. srpna. Je veden koordinovaně ze tří stran 1500 bojovníky. Zaměřují se na strategické cíle. Rusové odpovídají leteckými útoky a palbou z těžkých zbraní. Útok měl za úkol poukázat na to, že čečenští bojovníci nejsou poraženi. Rusové jsou ve městě obklíčeni. Nejtvrďší boje se vedou

⁷ zjištění Francouzské humanitární organizace Médecins Sans Frontières

okolo Grozněnské nemocnice. Druhého dne do Grozného vyjíždí příslušníci 205. brigády a pokouší se dostat k obleženým. Jsou však rozprášeni. Po celém městě jsou schováni Odstřelovači. Následují další ruské posily, vždy však se stejným výsledkem. 11. srpna útočí 900 mužů 276. pluku. Mají těžké ztráty.

Jelcin prodělává infarkt. Na scéně se objevuje Alexandr Lebed', který je jmenován zmocněncem pro republiku.

Jednání Alexandra Lebedě a konec války

11. ledna si Jelcin k sobě povolává Lebedě a Černomyrdina. Lebed' následně odlétá do Dagestánu a odtud pokračuje sám autem do Čečenska, do vsi Novyje Atagi. Tam se v domě svého přítele setkává s Maschadovem, mluvčím Movladinem Udugovem a Širvanim Basajevem. Uzavírají dohodu o zastavení palby. Druhý den se Lebed' vrací do Moskvy, kde pořádá tiskovou konferenci, na které kritizuje tiskové služby silových ministerstev, stav vojáků v Čečensku a vůbec celou dosavadní akci. Neodmítá jednat s kýmkoliv, čímž oslabuje moc Zavgajeva.

14. srpna se Lebed' stává velitelem ozbrojených sil a vládních orgánů v Čečensku. Na schůzce Maschadova s generálporučíkem Konstantinem Pulikovským, kde se mají dojednat podmínky zastavení palby, nedochází ke shodě. Boje pokračují. 15. srpna se Lebed' do Čečenska vrací, aby si promluvil tentokrát s Jandarbijevem. Po návratu do Moskvy se dostává do střetu s Kulikovem. Obviňuje ho z toho, že obnovení bojů schválil. Ten dal ozbrojencům Grozném 48 hodinové ultimátum na opuštění města, což vyvolává hromadný úprk obyvatel na venkov.

Lebed' opět odlétá do Čečenska, aby situaci urovnal. Jedná s Maschadovem a uklidňuje ho. Poté jedná v Chankale s Tichomirovem. 21. srpna je v Atazích uzavřena s Maschadovem dohoda o ukončení bojů Rusové i Čečeni se mají z Grozného stáhnout.

Groznyj opouštějí čečenští ozbrojenci i ruská armáda. Jsou zřízeny smíšené hlídky, které udržují pořádek. Poslední ruský voják opustil Groznyj 31. srpna. Lebed' s Maschadovem podepisují v dagestánském Chasavjurtu dohodu „Vzájemné vztahy mezi Ruskou federací a Čečenskou republikou“. O statutu Čečenska má být rozhodnuto do 31. prosince 2001. Hospodářství má být řízeno rusko-čečenskou komisí. Ruská armáda se stahuje z Čečenska. Lebed' je kritizován a v říjnu odvolán. 3. října uzavírá Jandarbijev s Černomyrdinem další dohodu. 23. listopadu další dohodu podepisuje čečenský premiér Maschadov. Válka je u konce.

Druhá čečenská nezávislost

Prezidentské volby a vyjednávání o statutu Čečenska

Zvolení Aslana Maschadova prezidentem Čečenska můžeme brát začátek existence druhého čečenského nezávislého státu. Je však nezávislý pouze částečně. V zemi se platí ruskými rubly a jako nezávislý stát není Čečensko žádnou zemí uznán.. Volby prezidenta 27. června 1997 probíhají zároveň s parlamentními. Legitimitu voleb kontroluje 82 pozorovatelů OBSE. Z 16 kandidátů mají šanci uspět dva: Šamil Basajev a Aslan Maschadov. Již v první kole vítězí Maschadov, čímž dali Čečeni jasně najevo, že nechtějí dále válčit.

Basajev spolu s Gelajevem jsou jmenováni do Maschadova kabinetu. Jelcin přiznává, že se v otázce způsobu války mýlil, a že se Rusko hodně poučilo.

V Moskvě probíhají nadále diskuze o statutu Čečenska. Moskevský starosta Jurij Lužkov například prohlašuje, že nevidí žádné překážky pro nezávislost Čečenska. Vyslovuje se pro vznik regulérní, střežené státní hranice a zintenzivnění vztahů mezi oběma zeměmi.

Za hlavního vyjednavče v Moskvě je jmenován zastupující čečenský premiér Movladi Udugov.

Bezpečnostní situace

Ačkoliv je po válce, není v Čečensku v žádném případě bezpečno. Velmi časté jsou únosy novinářů, či ruských činitelů. Množí se též pokusy o atentáty. Tak například 18. března 1997 se někdo pokouší zabít Udugova. 4. dubna je při bombovém útoku těžce zraněn Radujev. 30. června vybuchuje v Grozném bomba. Útok je s největší pravděpodobností namířen proti Radujevovi, který z něho obviňuje ruské tajné služby. Mezi oběťmi únosů se 1. května 1998 ocitá moskevský zástupce v Čečensku Valentin Vlasov. Únos odsuzují jak Rusové, tak i Čečeni. Je považován za pokus o sabotáž mírových rozhovorů a destabilizaci severního Kavkazu. Vlasov je osvobozen až 13. listopadu 1998.

Udugov je ve funkci vystřídán Basajevem. 10. května se koná schůzka Radujeva s Basajevem a Udugovem, kde Radujev varuje před dalšími útoky a jinými akcemi proti Rusku, které by mohly narušit mírový proces. . 8.3. 1999 je unesen ruský generálmajor Gennadij Špigun .

Rusko-čečenské vztahy

Důležitou událostí je podepsání „Smlouvy o míru a rusko-čečenských vztazích“ 12. května 1997. Status Čečenska v ní sice není zmíněn, ale stvrzuje čečensko-ruskou hospodářskou spolupráci. Těžištěm je znovuoobnovení země, důchody a finanční odškodnění pro oběti války. Smlouva mezi ruskou a čečenskou centrální bankou má koordinovat jejich finanční transakce. Na této smlouvě můžeme vidět rozdíl mezi první a druhou čečenskou nezávislostí. Zatímco první nezávislost byla Ruskem prakticky ignorována, druhá je podepsáním této smlouvy nepřímou uznána.

Napětí mezi Čečenskem a Dagestánem

V čečenském parlamentu se začínají ozývat silné hlasy po anexi dagestánských území, které jsou obydleny Čečeni.

Začíná růst napětí mezi Čečenskem a Dagestánem, který viní Čečeny z nárůstu kriminality a požaduje přijetí opatření. 9. listopadu 1997 dochází k násilnostem na čečensko-dagestánské hranici. Dagestán reaguje vysláním milice, která má za úkol hranici s Čečenskem střežit. Udugov požaduje vznik nezávislého státu severního Kavkazu, Basajev dokonce navrhuje, že osvobodí Dagestán z područí Ruska. Ozbrojené střety na čečensko-dagestánské hranici dále pokračují.

Boj o moc a konflikt s Dagestánem

V lednu 1998 Maschadov rozpouští vládu a pověřuje Basajeva sestavením nové. Mezi novými ministry je např. Udugov jako ministr zahraničí a Širvani Basajev co by ministr energetiky. Sám Basajev se stává premiérem, s mandátem na šest měsíců.

Politická jednota Čečenska se v této době začíná rozpadat. Po útoku Basajevových ozbrojenců na televizní vysílač v Grozném, vyhláší Maschadov třítydenní výjimečný stav a zákaz nočního vycházení. V otevřeném dopise Basajev, Radujev a Israpov obviňují Maschadova, že si uzurpuje moc a kritizují za vyjednávání s Moskvou o statutu Čečenska. Na kongresu veteránů čečenské války, konaném v září 1998, je Maschadov znovu Radujevem napadán, tentokrát je obviněn z „Těžkých zločinů spáchaných na čečenském lidu.“ Maschadov prý není schopen vést zemi.

Maschadov na obvinění reaguje rozpuštěním kabinetu, propouští vedení všech vládních úřadů a organizací republiky.

V roce 1999 se situace ještě dále vyhrocuje. Alexandr Lebed' varuje před novou válkou na Kavkaze a požaduje přijetí okamžitých opatření na podporu Maschadova. Kritizuje Moskvu za to, že nevyužívá klid zbraní k hospodářské a politické stabilizaci Čečenska.

22. února je Šamil Basajev zvolen předsedou islámské rady. Rada chce, aby v rámci zavedení islámského práva v Čečensku odstoupil prezident a parlament, a aby byla přepracována ústava. Je uzavřena hranice s Dagestánem pro nákladní přepravu a jednotky ruského ministerstva vnitra mají pohotovost. Útoky na čečensko-dagestánskou hranici však nadále pokračují. Na základě zpráv od tajných služeb, že se chystá útok na dagestánské hlavní město za účelem svržení dagestánského vedení, jsou do dagestánský krajů Botlich a Tsumadin poslány jednotky ministerstva vnitra.

Je zostřen boj proti terorismu. Ruský ministr vnitra Sergej Štěpašin varuje Čečensko, že budou přijaty přísná opatření k nastolení pořádku na severním Kavkaze, pokud nebude v krátké době propuštěn generál Špigun.

Premiér Jevgenij Primakov však zdůrazňuje, že rusko nemá v úmyslu v souvislosti s únosem Štěpašina použít proti Čečensku síly. V květnu 1999 je ministerským předsedou jmenován Sergej Štěpašin, který přitvrzuje v boji proti terorismu. Prvním důkaz je útok ruského vojenského vrtulníku na údajný teroristický tábor na ostrově na řece Těrek. Je reakcí na útok jednotky pohraniční stráže na čečensko-dagestánské hranici. 9. srpna se ministerským předsedou stává Vladimír Putin.

Teroristické útoky v září 1999

Září 1999 je ve znamení teroristických útoků. 1. září vybuchuje bomba v jednom nákupním centru v Moskvě. Je zraněno 41 lidí. 4. září následuje exploze v obytném domě v dagestánském městě Bujnask. Umírá 36 lidí, zraněno je 110.

5. září útočí skupina 2000 bojovníků na dagestánské vesnice Gamijach, Duchi, Achar. 7. září podnikají Rusové odvetný letecký útok na město Nožaj-Jurt a sousedící vesnice, které jsou podle Rusů sídlem teroristů.

Další bomba v obytném domě Gurjanově ulici v Moskvě zabíjí 9. září 20 lidí a dalších 150 je zraněno. 13.9. následuje další výbuch, také na jihu Moskvy. Jelcin vyhláší státní smutek za oběti explozí v Moskvě a v Bujnasku a vyzývá společnost k boji s terorismem.

Putin ve své řeči v dumě obviňuje z útoků Čečeny a navrhuje zničení všech čečenských guerillových skupin a zřízení čečenské exilové vlády. Basajev však v jednom interview vinu za bombové útoky odmítá. Maschadov navrhuje společný postup proti teroristům. Čečenské ministerstvo zahraničí sice odsuzuje teroristické útoky namířené proti Rusku, zároveň označuje za teroristický čin i letecké útoky na čečenské vesnice. K žádnému uklidnění situace nedochází. 16. září exploduje nálož v dalším domě, tentokrát ve Volgodoňsku. Umírá 13 lidí, 115 je zraněno. Putin znovu obviňuje Čečensko, že poskytlo teroristům možnost ústupu. Pokračují letecké útoky na domnělé teroristické buňky v Čečensku. Ruské vojenské jednotky se stahují k ingušským a čečenským hranicím. 21. září je na hranicích připraveno 30000 vojáků. 30. září 1999 je zahájena pozemní operace proti Čečensku.

Druhá rusko-čečenská válka

Pozemní ofenziva

Jak už bylo popsáno v předchozí kapitole v září 1999 eskalují násilnosti čečenských teroristů. 30. září 1999 překračují ruské jednotky hranici Čečenska a zahajují pozemní operaci. Rozhodnutí o zahájení operace padlo poté, co v srpnu 1999 ozbrojenci pod vedením Šamila Basajeva a Emira Chattaba vtrhli do Dagestánu, aby ho osvobodili. Druhým, neméně závažným důvodem, jsou teroristické útoky na obytné domy v Moskvě a Volgodoňsku. Na rozdíl od první pozemní operace je tato podstatně lépe zorganizována. Pozemnímu útoku předchází důkladná bojová příprava. Operaci již nevelí Pavel Gračov, ale pozměněná generalita. Velkou úlohu též hrají tajné služby. Jsou bombardovány strategické cíle v Čečensku a armáda rychle postupuje. 15. října protestuje proti válce asi 25 000 demonstrantů, kteří požadují mírové řešení konfliktu. K obnovení jednání vyzývá též ingušský prezident Ruslan Aušev. Již 19. října stojí ruská armáda pouhých 20 km před Grozným. Pod kontrolou má všechny přístupové cesty do města.

Tragické přehmaty ruské armády

21. října zhruba v 17 hodin dopadají na tržiště v Grozném 8 ruských raket. Podle ruské televize NTW je zabito 188 lidí. Následující den Putin tento útok popírá a viní z něho čečenské teroristy. Avšak podle správy NBC je raketový útok zaznamenán americkým satelitem. Ruské stanovisko odmítá i ingušský prezident Aušev. Podle něho byl cílem raket generální štáb, který se nachází nedaleko tržiště.

Ruské jednotky blokují hlavní silnici z Čečenska do Ingušska, čímž brání uprchlíků v opuštění země. Toto opatření má zabránit teroristům v opuštění Čečenska.

Mezitím ruská armáda útočí na Ackoj-Martan, Bamut, Sernovodsk, Goragorsk a Veděno.

29. října 1999 se ruská armáda dopouští dalšího tragického přehmatu. U vesnice Šami-Jurt útočí ruská letadla na konvoj humanitární pomoci Červeného kříže, ačkoliv jsou všechny vozy zřetelně označeny emblémem Červeného kříže. Podle údajů Mezinárodního červeného kříže je zabito 25 lidí, dalších 70 zraněno. V televizním projevu Putin prohlašuje, že ofenzíva v Čečensku skončí tehdy, až budou všechny teroristické skupiny zničeny. Rusko nadále odmítá vpustit do Čečenska pracovníky OBSE má hrát pozitivní roli v řešení konfliktu, ale až po skončení protiteroristické operace.

Nový prezident

31. prosince 1999 náhle odstoupuje z funkce prezidenta Ruské federace. Úřadu se podle ústavy ujímá předseda vlády, tedy Vladimír Putin. Ihned odlétá do Čečenska, kde se setkává s vojáky a gratuluje jim k úspěšnému tažení. Kromě blahopřejných dopisů k jmenování, dostává Putin také výzvu od prezidenta Evropské komise Romana Prodiho, aby co nejrychleji ukončil válku v Čečensku a zabránil násilnostem páchaným ruskými vojáky na civilním obyvatelstvu. Putin sestavuje novou vládu a stanovuje termín prezidentských voleb na 21. březen 2000.

Konec války

Groznyj je ruským vojskem dobyt 7. ledna 2000. Boje se přesouvají na Čečenský venkov a do hor. 29. února 2000 probíhají těžké boje v údolí Argun mezi čečenskými ozbrojenci a 104. výsadkovým plukem, který ztrácí do 3. března 84 mužů. 18. března 2000

prohlašuje Putin válku v Čečensku za ukončenou. V červnu 2000 Putin zřizuje provizorní správu v Čečensku, která přímo podléhá prezidentu. Jejím šéfem je jmenován čečenský duchovní Achmed Kadyrov 20.srpna 2000 se konají v Čečensku doplňující volby do ruské státní dumy.

V lednu 2001 přenáší odpovědnost za koordinování operací v Čečensku na FSB. Z Čečenska se stahuje část armády.

V září 2001 útočí několik set čečenských ozbrojenců na města Gudermes, Argun a Nosan Jur. Podle ruských údajů při bojích zemřelo 15 čečenských ozbrojenců a 12 ruských vojáků. V následujících dnech je zatčeno 400 osob. V říjnu je zahájena další protiteroristická operace. V průběhu 14 paralelních akcí je zabito 13 čečenských ozbrojenců a větší počet je zadržen.

Jednání

V Zürichu se 15. srpna 2002 schází zástupce prezidenta Maschadova Achmed Zakajev a bývalý sekretář ruské bezpečnostní rady Ivan Rybkin, aby jednali o šancích na ukončení bojů v Čečensku. V březnu 2003 se koná v Čečensku referendum o nové ústavě a volebním zákonu pro parlament. Zákon je 95% hlasů schválen. V prezidentských volbách konaných 5. října 2003 vítězí Achmed Kadyrov.

Nová vlna terorismu

23. října 2002 je terorismem opět zasaženo hlavní město Ruska. Skupina 41 čečenských ozbrojenců pod vedením Mosvara Barajeva obsazuje divadelní centrum na Dubrovce v Moskvě, kde se hraje Musikal „Nord-Ost“ a berou 700 diváků jako rukojmí. Propuštění podmiňují stažením ruských vojsk z Čečenska. 26. října ruské speciální jednotky zahajují útok na divadlo. Nejdříve je nasazen bojový plyn a pak divadlo berou útokem. Se všemi teroristy však umírá na následky otravy plynem též 123 rukojmí. Rekcí na tento teroristický útok je protiteroristické tažení, které probíhá v Čečensku na konci října.

V průběhu let 2003- 2004 útočí čečenští teroristé ještě několikrát. 5. července 2003 se odpalují dvě sebevražedné atentátnice na rokovém festivalu na letišti Tušino v Moskvě. Umírá 16 lidí, dalších 50 je zraněno. Další výbuch zabíjí 42 osob v předměstském vlaku na trase Kislovodsk-Mineralnyje Vody. Zraněno je 150 lidí. 9. prosince 2003 se odpaluje sebevražedný atentátník před hotelem „Nacionál“ v Moskvě. Umírá 6 osob, 13 je zraněno.

V únoru 2004 vybuchuje bomba v soupravě moskevského metra mezi stanicemi Avtozavodskaja a Pavelezkaja. Je zabito 50 lidí a 120 zraněno.

9. května vybuchuje při oslavách konce Velké vlastenecké války na Grozněnském stadionu bomba. Útok je naměřen proti prezidentu Kadyrovi. Ten následkům zranění umírá. K útoku se později hlásí Šamil Basajev. Nástupcem Kadyrova se stává Sergej Abramov. I na něho je podniknut bombový útok, Abramov však vyvázne nezraněn.

Beslan

K nejhoršímu teroristickému útoku, který nemá ve světě obdoby dochází 1. září 2004. Do základní školy v jihoruském Beslanu vráží v 9:30 asi 30 ozbrojených mužů a žen. Neboť je začátek školního roku je ve škole asi 1500 lidí. Útočníci zavírají rukojmí v tělocvičně a zaminovávají vchody. Škola je obklíčena ruskou policií, armádou a speciálními jednotkami OMON. Ruská chce s teroristy vyjednávat. Teroristé nechávají rukojmí trpět žízní a hladem.

2. září v 15:30 se ozývají z budovy školy dvě silné exploze. Při odstraňování mrtvých, na kterém se dohodli teroristé s ruskými jednotkami, dochází 3. září k dalšímu výbuchu, po němž se velká skupina rukojmí pokouší o útěk. Teroristé po nich střelí. V 12:30 začíná útok ruské jednotky Alfa, ačkoliv nikdo neví kdo k tomu dal rozkaz. V průběhu bojů se bortí střecha školy. Právě zřícení střechy padlo za obět' nejvíce lidí. Důvod zřícení není jasný. Podle jedné verze střechu odpálili teroristé, podle druhé pád střechy způsobili ruské speciální jednotky.

Jednotky Alfa budovu obsazují. Během této nekoordinované speciálních jednotek je podle oficiálních údajů zraněno 704 lidí, mezi nimi 200 dětí. Celkově přišlo o život 331 osob. Je zabito 27 teroristů, přežívá jen Paša Kulajev, který je zajat. Podle očitých svědků se některým teroristům podařilo uprchnout.

Touto tragickou událostí líčení čečenského konfliktu ukončí. V průběhu obou čečenských válek zemřelo zhruba 80 000 Čečenů. Čečenská mládež nezná nic jiného než válku, která na ní zanechala velikou psychickou újmu. Stále více mladých mužů a žen se přiklání k některé formě radikálního islámu a mnoho z nich je připraveno zabíjet nevinné ruské civilisty. Podle mého názoru se situace v Čečensku ještě dlouho nezlepší.

Ozbrojený konflikt o Náhorní Karabach

Boje o autonomní oblast Náhorní Karabach jsou prvním válečným konfliktem na území bývalého Sovětského svazu mezi Armény a Azerbajdžánci. Kořeny konfliktu je však potřeba hledat už na počátku 20. století.

Novodobá arménská historie

Území historické Arménie nebylo v novodobých dějinách nikdy celistvé, vždy některá z jejích částí ležela na území jiného státu. Kromě Karabachu jde například o Nachičevan, či Zangezur. Křesťanští Arméni se tak dostávají do kontaktu s muslimskými Turky, či Azerbajdžánci a stávají se oběťmi řady masakrů. K prvnímu dochází během rusko-turecké války (1828-1829). 5. března 1829 v Alchalciče. K největšímu vraždění Arménů Turky však dochází na začátku 20. století. Ve dnech 13.-16. dubna 1909 je v Adamě vyvražděno 2000 Arménů a v okolních vesnicích okolo dalších 25000 lidí. Další masakry následují v celé Kilikii a kolem Iskendurenského zálivu. Násilí se stupňuje nárůstem nacionalismu tzv. Mladoturků.

První světovou válku využívá Turecko k vyřešení problémů s menšinami. Arméni jsou odzbrojováni následují deportace. Arménští muži jsou vězněni a po pochodu na pusté místo zabijeni. V noci z 23. na 24. duben 1915 je v Istanbulu zatčeno 235 významných Arménů, čímž je započata genocida arménského obyvatelstva, při které přichází o život zhruba 800 000 lidí. Celkem je zabito asi 1 000 000 Arménů, 250 000 se zachraňuje útekem do Ruska. Genocidu přežívá 400 000 lidí.

Další katastrofu pro Armény představuje brestlitevský mír, ve kterém se Rusko vzdává arménského území Karsu, Archami a Batumi ve prospěch Turků. Ti však pokračují v ofenzivě až jsou 24. května 1918 zastaveny arménskými jednotkami v bitvě u Sardabádu. 30. května vyhláší Arménie nezávislost. Batumskou smlouvou však přichází o většinu území. Během jednání arménské delegace v Moskvě útočí rudá armáda na Kačabách a Zangezur. 10. srpna 1920 podepisuje Arménie se sovětským Ruskem smlouvu, která umožňuje dočasnou okupaci Arménie Rudou armádou.

V září 1920 je Arménie napadena Turky a ze severu zároveň postupuje Rudá armáda. V březnu 1921 podepisuje vznikající SSSR a Turecko mírovou smlouvu, kterou Turecko získává západní regiony Arménie Kars a Ardahan, zatím co SSSR získává zbytek Arménie.

Turecko též požaduje přidělení Karabachu a Nachičevanu Ázerbajdžánu, na což SSSR přistupuje. Arménii tak zůstává pouze Zangezur. V roce 1936 se stává Arménie svazovou republikou SSSR.

Autonomní oblast Náhorní Karabach

Náhorní Karabach je od roku 1923 autonomní oblast ležící na území Ázerbajdžánu. Náhorní Kačabách však přímo s Arménií nesousedí, je oddělen tzv. lačinským koridorem. Zaujímá rozlohu 44000 km². Osídlená je převážně křesťanskými Armény, mezi nimiž a muslimskými Azerbajdžánci existovalo vždy napětí.

Vznik konfliktu o Náhorní Karabach

V druhé polovině 80. let je v SSSR ve znamení Perestrojky a Glasnosti. Hospodářské změny a politické uvolnění vedou k nárůstu nacionalismu v většině svazových republik. V Arménii vzniká řada nezávislých organizací a hnutí. K největší opoziční organizaci patří Arménské národní hnutí, které je založeno v listopadu 1989. Z 40 hnutí vniká pod vedení Levona Ter-Petrosjana v květnu 1988 jedenáctičlenný Karabašský výbor.

Gorbačov ostře vystupuje proti vedení arménské komunistické strany, což vede ke spojení zájmů arménských komunistů s národním hnutím. I přes odvolání prvního tajemníka arménské komunistické strany Demirčjana a jeho nahrazení Suren Arutjanem nepřestává strana podporovat demonstrace a projevy nacionalismu. Na podzim 1987 probíhají v Jerevanu protestní shromáždění proti plánovanému otevření chemického závodu a další demonstrace v roce 1988 požadují připojení Náhorního Karabachu k Arménské SSR. Z autonomní oblasti jsou vyháněni Azerbajdžánci. Reakcí je masakr Arménů v Sumqaitu a Baku, při kterém je zabito minimálně 1000 lidí. V prosinci 1988 a únoru 1989 jsou zatčeni členové Karabašského výboru, ale v červnu jsou opět propuštěni. 28. květen je vyhlášen Dnem obnovení arménské státnosti a ke formálně uznáno Národní hnutí. 1. prosince 1989 je arménským parlamentem přijat zákon o připojení Náhorního Karabachu k Arménii.

V parlamentních volbách v květnu 1990 drtivě vítězí demokratická opozice. Novým předsedou Nejvyššího sovětu Arménie se stává Levon Ter-Petrosjan předsedou vlády Wasgen Manukjan. 23. srpna je parlamentem schválena deklarace o nezávislosti Arménie. Zároveň vznikají v Arménii tři neoficiální polovojevské skupiny na obranu arménské nezávislosti.

Moskva reaguje represemi. V květnu 1990 dochází k srážkám mezi arménskými nacionalisty a jednotkami ministerstva vnitra OMON. Dekretem z 25. července 1990 dává Gorbačov Arménii ultimátum do 10. srpna na rozpuštění polovojenských skupin a jejich odzbrojení. Parlament ho však odmítá s odvoláním na přirozené právo Arménie na obranu své nezávislosti. 29. srpna vyhlašuje arménský parlament výjimečný stav, který je odvolán až 15. srpna následujícího roku.

V roce 1990 a 1991 je Arménie vystavena totální hospodářské blokádě ze strany Moskvy, Ázerbajdžánu a Gruzie, čímž se Arménie ocitá v úplné izolaci. Nedostává se pohonných hmot ani potravin, hospodářství se hroučí. V referendu konaném 21. září 1991 se 94,39% obyvatelstva vyslovuje pro „nezávislou a demokratickou republiku Arménie mimo SSSR“. 23. září vyhlašuje parlamentem formální nezávislost Arménie. Na 16. října 1991 jsou vyhlášeny prezidentské volby, ve kterých vítězí s 83,3% Ter-Petrosjan.

Po Moskevském puči je 2. září 1991 prohlašují karabašští Arméni Náhorní Karabach nezávislou republikou, která však dodnes není uznána ani samotnou Arménií. V únoru propukají boje mezi Ázerbajdžánem a Náhorním Karabachem, který Arménie zásobuje zbraněmi a neoficiálními vojenskými jednotkami. Ázerbajdžán je zpočátku úspěšný, neboť je podporován Tureckem. Armény však začíná podporovat Irán, který vidí možnost prosazení svých hospodářských zájmů v Ázerbajdžánu. Takto posíleným Arménům se daří Náhorní Karabach dobýt zpět a získávají dokonce část Ázerbajdžánu. Protože se Irán bojí reakcí svých 20 milionů Azerbajdžánců, nedovoluje Arménům dobýt celý Ázerbajdžán. 16. května 1994 je mezi Arménií, Náhorním Karabachem a Ázerbajdžánem podepsána dohoda o příměří. Od roku 1988 do konce konfliktu zemřelo v bojích více jak 20 000 lidí, okolo 1 milionu Azerbajdžánců a 400 000 Arménů bylo vyhnáno válkou ze svých domovů. Konflikt o tuto oblast však zůstává nevyřešen. Náhorní Karabach zůstává obsazen Armény, příměří je nadále v platnosti.

Ozbrojený konflikt v Podněstří

Změny v SSSR ovlivnily na konci 80. let i vývoj událostí v Moldávii, kde její separatistické snahy vedly k krvavému konfliktu s oblastí Podněstří.

Změny v Moldávii koncem 80. let

V roce 1939 je Moldavská SSR přičleněna k Ukrajině. Převážně moldavské a rumunské obyvatelstvo prochází procesem rusifikace. V zemi je například zavedena azbuka a moldavština, která je vlastně rumunštinou, je uměle rusifikována, aby se Moldávie vymezila vůči Rumunsku. V severní části Moldávie, v Podněstří, je však složení obyvatelstva převážně slovanské.

Konec osmdesátých let je v celém SSSR ve znamení perestrojky a glasnosti. Jednotlivé svazové republiky začínají volat po své suverenitě. Tato tendence zasahuje i Moldavskou SSR.

S uvolněním sovětského režimu vzniká v Moldávii v roce 1989 nacionalistická Moldavská Národní fronta FPM, která se staví do opozice vůči komunistické straně. V jejím čele stojí bývalý tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Moldavské SSR Mircea Snegur. Prvním výsledkem nové politiky FPM je 31. srpna 1989 odsouhlasený jazykový zákon, který prohlašuje rumunštinu za jediný úřední jazyk. Je též převzata rumunská vlajka a hymna. 25. února 1990 se konají první volby do Nejvyššího sovětu Moldavské SSR bez účasti komunistické strany, ve kterých vítězí Moldavská Národní fronta. Snegur, který navazuje spolupráci s reformními komunisty v čele s Petrem Lucinschim s nově vzniklou Lidovou frontou, se stává předsedou Nejvyššího sovětu. 23. června 1990 se vyhláší Moldávie suverénní stát a po moskevském puči následuje 27. srpna 1991 proklamace nezávislosti Moldávie.

Slovanské obyvatelstvo žijící v Podněstří je těmito událostmi značně znepokojeno. Již v květnu 1990 probíhají ozbrojené srážky mezi nacionalisty a proruskými radikály. Parlament demonstrativně opouští 100 ruských poslanců. Vzniká nová reformní vláda v čele s Mircaem Dručem. Konflikt mezi nacionalisty lidové fronty a jejich oponenty sílí. Druhý sjezd Lidové fronty schvaluje větší rumunizaci Moldávie.

Reakce Podněstří na změny v Moldávii

V Podněstří existuje velmi mnoho zastánců jednoty Sovětského svazu, kterým se nastavený kurz vůbec nezamlouvá. Jedná se většinou bývalé funkcionáře. Svými hesly o „Zradě velkého Sovětského svazu“ a hrozbami, že se Moldávie spojí s Rumunskem, se jim daří úspěšně ovlivňovat podněsterské obyvatelstvo. Již koncem roku 1989 se formuje separatistické hnutí, které 2. září 1990 vyhláší samostatnou Podněsterskou republiku s hlavním městem v Tiraspolu. Brzy je pod kontrolou většina úřadů a státních zařízení. Na jejich straně je i generál G. Jakovlev, který velí 14. sovětské armádě v Tiraspolu. Po moskevské puči se Podněstří nadále vymaňuje z područí Moldávie, formují se státní orgány a ozbrojené jednotky, nechává si však sovětské státní symboly, neboť se považuje za poslední baštu rozpadajícího se SSSR.

Napětí mezi Podněsterskou republikou a Moldávií se stupňuje a od verbálních útoků přerůstají v násilnosti, které mají koncem roku 1991 za následek první mrtvé.

Občanská válka

Na jaře 1992 se milice Podněsterské republiky snaží obsadit zbytek Moldávie loajálních policejních stanic. Okolo města Tighina se vede regulérní válka, která má na svědomí zhruba 900 obětí, také díky tomu, že moldavské dělostřelectvo bombarduje obytné části města. Toto krveprolití zastavuje až zásah 14. armády pod vedením Alexandra Lebedě. 21. června 1992 je za přispění OBSE podepsána mezi Ruskem a Moldávií podepsána dohoda, která obě strany zavazuje řešit konflikt mírovými prostředky. Dokud nebude konflikt politicky vyřešen, mají společné moldavsko-rusko-podněsterské jednotky střežit bezpečnostní zónu podél Dněstru a bránit ozbrojeným srážkám. Má se též stáhnout ruská 14. armáda. K tomu však dochází až v roce 1994.

Autonomie Podněsterské republiky

Tím, že OBSE určila hranici Podněsterské republiky za nedotknutelnou, prakticky uznala její nezávislost.

V roce 1994 se v Moldávii konají parlamentní volby, ve kterých vítězí umírněné síly, Agrárníci a proruský Socialistický blok. 6. března 1994 se v referendu většina obyvatel Moldávie vyslovila pro nezávislost a v lednu je schválena ústava, která Podněstří poskytuje širokou autonomii.

Podněsterská republika není však téměř nikým jako samostatný stát nikým uznána. Současným prezidentem je Igor Smirnov. Země je zcela izolována a ovládána korupcí. Podle nezávislých odhadů je 50% příjmů z pašování hlavně ropy, cigaret a alkoholu. Do těchto obchodů je zapleteno i vedení země v čele s prezidentovým synem. Moldavský prezident Vladimír Voronin je ochoten jednat s Podněsterskou republikou o kompromisním řešení, Nabízí vytvoření federace s dalekosáhlými pravomocemi pro Podněstří. To však na tyto výzvy nechce slyšet. Přistoupením na federaci by totiž podněsterští vůdci přišli o své zisky z nezákonných obchodů. Jaký bude budoucí vývoj tohoto území je nejasné.

Konflikty na území Gruzie

Další krvavé konflikty probíhají v autonomních oblastech Gruzie. Jedná se občanskou válku v Abcházii, které věnuji nejpodrobněji a pak také konflikt mezi Jižní Osetií a Gruzii a konflikt v Adžárii. Jejich průběh popíši stručněji.

Abcházie- občanská válka

Novodobé dějiny Abcházie od vzniku do rozpadu SSSR

Po revoluci v roce 1917 se Abcházie začleňuje do nově vzniklé Zakavkazské federativní republiky, o rok později se stává součástí Republiky horalů severního Kavkazu. Již v roce 1921 vzniká Abcházská sovětská socialistická republika, která je však o necelý rok později přičleněna k Gruzii. Komunistická strana Gruzie v čele se Stalinem se snaží o asimilaci abchazského národa s gruzínským a tak se již v roce 1931 mění statut Abcházie na autonomní republiku. Na abchazském území se začínají usazovat Rusové a Gruzíni, řízení země přechází na gruzínské úřady. Za Velké vlastenecké války jsou zavřeny abcházské školy a na veřejnosti se nesmí mluvit abcházsky. Situace se zlepšuje až po smrti Stalina, kdy jsou školy opět otevřeny.

Abcházie usiluje celá padesátá léta o přechod pod správu Ruské SFSR. Protesty proti politice Gruzie vrcholí v roce 1978. Výsledkem je zlepšení podmínek abchazského obyvatelstva. V osmdesátých letech snahy o přičlenění k Ruské federaci dále pokračují. V roce 1988 si v dopise stěžuje 58 abcházských komunistů. Žádají uznání práva na národní sebeurčení, na správu vlastních záležitostí a respektovaný hlas v gruzínské politice. V petici, kterou podepsalo více jak 3000 občanů, je žádána nezávislost Abcházie.

Abcházie po rozpadu SSSR

Rozpad SSSR má za následek další vyostření situace. V pouliční bojích v Suchumi v červenci 1990 umírá 25 lidí. Na zákaz účasti regionálních politických stran celorepublikových parlamentních volbách, který je v srpnu 1990 přijat gruzínským parlamentem, reaguje Nejvyšší sovět Abcházie vyhlášením státní suverenity Abcházské sovětské socialistické republiky. Situace se komplikuje rozpadem SSSR. V dubnu 1991 Gruzie vyhláší svou nezávislost. Opět začíná platit ústava z roku 1921, podle které je

Gruzie unitární stát a Abcházie tím přichází o svou autonomii. Suverenitu Gruzie nad Abchází potvrzuje i OSN. Mezi zástupci Abcházie a Gruzie probíhají jednání o novém uspořádání země, k ničemu však nevedou. V prvních svobodných prezidentských volbách v Gruzii, konaných v roce 1991, vítězí vůdce opozice Zviad Gamsachurdia. Ten přitvrzuje cenzuru, tvrdě postupuje proti svým kritikům. Při potlačování protivládních demonstrací je použita střelba. Po převratu vedeném bývalým Gamsachurdiovým spojencem Kitovanim v roce 1991, kdy je Gamsachurdia se svými ministry a 3000 bojovníky obklíčen v prezidentském paláci, se uchyluje do exilu. Do Gruzie se vrací Eduard Ševarnadze.

Občanská válka 1992-1993

7. července 1992 vyhláší Abcházie svou nezávislost na Gruzii. Bez vědomí prezidenta Ševarnadzeho je do Abcházie vysláno vojsko. 14. srpna 1992 vjíždí do Suchumi tanky Tengize Kitovaniho, Abcházští představitelé žádají o pomoc Moskvu. Konfederace Kavkazských národů invazi odsuzuje a do Abcházie přijíždějí dobrovolníci, aby za ni bojovali. Vzniká tzv. abcházský batalion, který podporovaný Ruskem, v jehož čele je Šamil Basajev. Jelcin si do Kremlu zve na schůzku Ševarnadzeho a Arzinbu. Podepisují dohodu o příměří a stažení gruzínské těžké vojenské techniky, mají se též stáhnout severokavkazští dobrovolníci. V dohodě však nestojí nic o budoucím federativním uspořádání Gruzie. Abcházie obnovuje boje. Ruský nejvyšší sovět se staví na stranu Abcházie. Do města Gauta jsou poslány ruské posily. Kitovaniho jednotky jsou odříznuty v Gagře a vážne jejich zásobování. Gruzínská armáda sestřeluje ruský vrtulník, což má za následek bombardování Suchumi. V březnu usilují Abcházci o dobytí Suchumi avšak bez úspěchu.

V květnu je hlavní vyjednávací role předána OSN, která jmenuje zvláštním vyslancem generálního tajemníka OSN pro Abcházii Eduarda Brunnera. 14. května je dojednána dohoda o zastavení palby zahrnující svolání budoucí mírové konference pod dohledem OSN. Dohoda je podepsána pouze ruskou a gruzínskou stranou, ale abchazskou stranou je příměří oficiálně podpořeno. V červenci však boje opět pokračují v okolí Suchumi.

K tomu všemu se v Gruzie v roce 1993 přidává ozbrojená vzpoura přívrženců Gamsachurdii tzv. Zviadovců. Ševarnadze je nucen jednat a tak se v Soči 27. července 1993 setkává s představiteli Abcházie a Ruska. Na schůzce je podepsána „dohoda o stažení vojenských jednotek Gruzie a severního Kavkazu z území Abcházie“, které mělo proběhnout

nejpozději do 15 dnů od podepsání dohody. Zákonná moc se měla vrátit do Suchumi a v oblasti měli být rozmístěny mírové jednotky s mandátem OSN.

Abcházie dohodu 16. září porušuje a zahajuje novou ofenzivu. Důvodem je podle abcházské strany neplnění dohody ze Soči z gruzínské strany. 27. září je dobyt Suchumi a gruzínské jednotky se stahují za řeku Inguri. Nově vzniklé situace využívá Zviad Gamsachurdia, jehož jednotky zesilují své bojové aktivity a obsazují přístav Poti a strategický železniční uzel. Tbilisi je zcela odříznuto. Stahující se vyčerpané gruzínské jednotky narážejí na Gamsachurdiovy oddíly, které je často nutí odevzdat zbraně.

Z Abcházie jsou vyháněni Gruzínci, což je doprovázeno častými masakry. Rusko na porušení příměří reaguje přerušením dodávky energie a hospodářskou blokádou.

Mírové dohody

Na gruzínsko-abcházských rozhovorech v Ženevě je dosaženo dohody. Podél řeky Inguri se na základě mandátu SNS a pod dohledem OSN jsou rozmístěny mírové jednotky. V roce 1994 následuje další mírová dohoda, která počítá s rozmístěním 3000 ruských vojáků v nárazníkovém pásmu kolem řeky Inguri v rámci mírové mise SNS. V rezoluci OSN je prodloužen mandát jednotek UNOMIG.

V „Deklaraci o opatřeních k politickému urovnání gruzínsko-abcházského konfliktu“, kterou podepsali představitelé Abcházie, Gruzie, Ruska, OSN a OBSE, je zakotvena vůle obou stran k nastolení práva a pořádku. Abcházská republika dosáhla přiznání atributů státnosti. Má vlastní ústavu, parlament a vládu. Jsou rozděleny gruzínské a abcházské kompetence, společná zůstává zahraniční politika, energetika, doprava, ekologie, občanská a lidská práva a práva menšin. Deklarace též garantuje umožnění návratu vyhnaného gruzínského obyvatelstva do Abcházie.

Konflikt mezi Jižní Osetií a Gruzii

Autonomní oblast Jižní Osetie, která leží na severu Gruzie, vzniká 20. dubna 1922. Na severu hraničí se Severní Osetií, která je součástí Ruska.

10. listopadu schvaluje Oblastní sovět Jižní Osetie vznik Jihoosetské autonomní sovětské republiky, která je Sovětským svazem opět zrušena. Vypuká první jihoosetský konflikt. Gruzínští nacionalisté obléhají jihoosetské hlavní město Činvali. Obě dvě znesvářené strany se pokouší rozdělit sovětské jednotky ministerstva vnitra. Tento konflikt trvá do ledna 1990.

20. září 1990 se Jižní Osetie vyhláší znovu za nezávislou, tentokrát jako Demokratická sovětská republika. Do oblasti se přesouvají gruzínské jednotky. V Činvali jsou zapalovány domy Gruzínců. Opět jsou vyslány ruské ozbrojené síly. V bojích umírá asi 2000 lidí. Zhruba 10000 osetinců prchá do Ruska a 20 000 Gruzínců do Gruzie, většina do Tbilisi. 1. září 1991 se přejmenovává oblast na Republiku Jižní Oseti.

V červnu 1992 je ve městě Dagomys podepsána ruským prezidentem Borisem Jelcinem a gruzínským prezidentem Eduardem Ševarnadzem smlouva o příměří. Dodržování příměří zajišťuje zhruba 1500 vojáků Jižní Osetie, Ruska a Gruzie, na které dohlíží smíšená komise.

27. srpna 1996 je podepsána dohoda o budoucím statutu oblasti mezi prezidenty Gruzie a Jižní Osetie.

K opětovnému vyhrocení situace vedou snahy gruzínského prezidenta Sakašviliho znovu sjednotit Gruzii s Jižní Osetií. V srpnu 2004 tedy znovu propukají boje poblíž města Činvali, které pokračují i přes příměří, které je dohodnuto 13. srpna 2004.

19. srpna 2004 Sakašvili překvapivě stahuje z oblasti gruzínské jednotky. 6. listopadu je mezi gruzínským premiérem Svanijou a jihoosetinským prezidentem Koitym uzavřena dohoda, s cílem odsunout z Jižní Osetie všechny vojáky a vytvořit z ní demilitarizovanou zónu.

26. ledna 2005 Sakašvili prezentuje svůj plán na mírové řešení jihoosetinského konfliktu při svém projevu před Radou Evropy v Štrasburku. Regionu slibuje velkou autonomii a též právo na vlastní exekutivu a legislativu. Tento návrh je však jihoosetinským prezidentem Kokoitym odmítnut.

Ačkoliv se oblast považuje za nezávislou, není tato nezávislost mezinárodně uznána.

Konflikt v Adžárii

Na základě turecko-sovětské smlouvy z Karsu z roku 1921 je Adžárie začleněna do Sovětského svazu a jako Adžárská autonomní socialistická sovětská republika se stává součástí Gruzínské svazové socialistické republiky.

Tak jako ostatní autonomní republiky se i Adžárie v době, kdy se SSSR začíná rozpadat, snaží osamostatnit. Vzniká protigruzínská aliance složená z separatistů a komunistů. 22. dubna 1990 se koná na Leninově náměstí v Batumi demonstrace za státní nezávislost Adžárie. V říjnu 1990 se konají parlamentní volby, ve kterých s 56% vítězí komunisté. Hrozí, že se Adžárie odtrhne. V dubnu 1991 přebírá prozatímně post adžarijského předsedy parlamentu Aslan Abašidze, čímž chce zabránit komunistickému odštěpení Adžárie. Rozpouští parlament a novému brání, aby se sešel. Vytváří tak autokratický režim, který je nezávislý na Gruzii. Adžárie připomíná feudální knížectví, neboť je řízena Abašidzeho rodinou.

Adžárii navštěvuje několikrát v gruzínský prezident Eduard Ševarnadze, aby dosáhl smíření. Vzniká koalice ázerbájdžánské „Unie pro demokratickou obrodu“ a Ševarnadzeho „Gruzínské občanské unie“, která se v roce 1995 účastní parlamentních voleb v Gruzii.

V roce 1998 se za podpory Ruska stává prezidentem Adžárie, která má vlastní bojové síly. Na hranicích fungují kontroly.

Po sametové revoluci v Gruzii v říjnu 2003, kdy se prezidentem stává opoziční prezident Michail Sakašvili, se začíná Abašidze bát o nezávislost Adžárie. Nová gruzínská vláda však slibuje, že bude chránit zájmy autonomní republiky. V lednu 2004 Abašidze signalizuje připravenost ke kompromisu a začíná po letech odvádět Gruzii daně. Gruzie avšak odtržení Adžárie stejně jako v předchozích letech vylučuje. Posílená gruzínskou sametovou revolucí se v Adžárii začíná znovu formovat opozice. Vzniká koalice opozičních sil „Naše Adžárie“, která v sobě spojuje skupiny intelektuálů se členy gruzínského parlamentu. V lednu 2004 vzniká opoziční strana „Demokratická Adžárie“. Předsedou se stává Eduard Surmanidze, který je zároveň členem gruzínské strany „Národní hnutí-demokraté“. Abašidze se pokouší tuto opozici násilím zničit. Opoziční politici a žurnalisté jsou napadáni a jejich kanceláře ničeny. Abašidze k tomu využívá svých milic, kterým se kvůli černému oblečení říká „Men in Black“.

V březnu 2004 se konflikt mezi Adžárií a gruzínskou vládou vyhrocuje. Sakašvili požaduje bezprostřední kontrolu nad přístavem v Batumi a celními úřady. 14. března je

Sakašvilimu odepřena návštěva v Adžării. Reakcí Gruzie je částečná blokáda Adžárie. 18. března 2004 umožňuje Abašidze gruzínské vládě kontrolu nad přístavem. Slibuje též odzbrojení svých milic a vypsaní demokratických voleb. Přes sliby jsou Abašidzeho milice spíše posilovány. 28. března je při gruzínských parlamentních volbách přepadena jedna z volebních místností. Jsou ukradeny volební lístky a komisy je vyhrožováno násilím. 24. dubna 2004 je již po třetí během pěti měsíců vyhlášen výjimečný stav .

V Batumi 4. května 2004 pořádají studenti a opozice proti adžárské vládě demonstrace, které jsou násilím rozehnány. Gruzínský parlament jednohlasně požaduje odstoupení Abašidzeho. Sakašvili ruší výjimečný stav a apeluje na ozbrojené skupiny, aby v žádném případě nevykonávaly příkazy autonomní vlády. 5. května vzrůstá počet demonstrujících z tisíce asi na 15000. Velká část policie a zaměstnanců adžárského ministerstva vnitra odmítá poslušnost. Po rozhovorech gruzínského prezidenta s prezidentem Ruska Vladimírem Putinem, přestává i Rusko Abašidzeho podporovat. Do Adžárie odlétá předseda bezpečnostní rady Ruska Igor Ivanov, aby přesvědčil Abašidzeho k odstoupení, který tak činí 6. května. Spolu se svou rodinou odlétá do Moskvy do exilu.

Adžárie je přechodně spravována dvacetičlennou komisí centrální vlády v Tbilisi.

20. června se konají svobodné volby do regionálního parlamentu, do Nejvyšší rady Adžárie.

Autonomní oblast Adžárie je 1. července 2004 zákonně omezena, např. adžárský premiér je na návrh gruzínského prezidenta, který také kdykoliv může regionální parlament rozpustit.

Tento konflikt je jediný, který má dobrý konec. Doufejme, že k podobnému vývoji dospějí i v jiných oblastech konfliktů.

Konflikt mezi Inguškem a Severní Osetií

Historie konfliktu

V době, kdy je v Čečensku ještě relativní klid, propuká v sousední Severní Osetii krátký, ale krvavý konflikt mezi Inguši a Osetinci.

Inguši po Velké vlastenecké válce

Po válce jsou Inguši a Čečeni obviněni z kolaborace s nacisty a deportováni do Kazachstánu a Prigorodnyj kraj je připojen k Severní Osetii. V roce 1957 jsou Inguši a Čečeni rehabilitováni a mohou se vrátit domů. Prigorodnyj kraj však nadále zůstává Severní Osetii a Inguši jako kompenzaci dostávají část oblasti Stavropol.

Válka mezi Inguši a Osetinci

Po pádu sovětské Koncem října 1992 eskalují šarvátky o Prigorodnyj kraj mezi ruskou autonomní federativní republikou Severní Osetie a ingušskou menšinou. Rozhoření krvavého konfliktu zapříčiňuje moskevský výnos o rehabilitaci potlačovaných národů. Tím dává ruská vláda autonomním oblastem a republikám teoretickou možnost změnit své hranice. Inguško, které bylo dříve součástí autonomní oblasti Čečensko-Inguško, je Moskvou v červnu 1991 uznána samostatnou republikou. Nová republika, ale také ingušská minorita v Severní Osetii, požaduje připojení historicky svého Prigorodneho kraje.

2. listopadu reaguje prezident Boris Jelcin vyhlášením výjimečného stavu v Severní Osetii a dosazuje do republiky provizorní správu pod vedením vicepremiéře Georgie Chizy. Za pomoci zhruba 10000 členného intervenčního oddílu, sestávajícího z výsadkářů a speciálních jednotek ministerstva vnitra OMON, se 5. listopadu provizorní správě daří prosadit o den dříve dojednaný klid zbraní.

Během téměř desetidenních bojů je zabito minimálně 600 lidí, je zničeno více jak 3500 domů a vyhnáno přes 35 000 Ingušů. Ačkoliv se intervencí armády podařilo válku uhasit, v oblasti nadále pokračují přestřelky, jsou unášeni lidé a páchány atentáty. Výjimečný stav je v Severní Osetii odvolán až v únoru 1995.

Politická jednání

V březnu 1993 zprostředkovává Rusko první jednání mezi Ingušskem a Severní Osetií. Ruská vláda požaduje po Ingušsku, aby se vzdalo svých teritoriálních nároků, po Severní Osetii chce repatriace uprchlíků a po obou stranách úplné odzbrojení a výměnu rukojmí. Smlouvu sice obě strany 20. března 1993 podepisují, ale do praxe není téměř uvedena, stejně jako smlouvy z prosince 1993 a června 1994. Plnění repatriační smlouvy podepsané 27. června 1994 ztroskotává mimo jiné na neschopnosti severoosetinské vlády garantovat vracejícím se uprchlíkům bezpečnost, zajistit jim bydlení a práci. Situace v Prigorodném kraji zůstává i přes další smlouvy z prosince 1995, září 1997 napjatá. Konflikt není do dnešních dnů dořešen. Oblast je nadále velmi nebezpečná, dochází k únosům a přepadání.

Závěr

V této závěrečné kapitole se pokusím shrnout příčiny rozpadu Sovětského Svazu. Též bych rád našel odpověď na otázku, proč právě v jižních částech tohoto největšího státního celku a především v oblasti Kavkazu v této době vznikají ozbrojené konflikty.

Proč tedy zaniká SSSR?

1. V osmdesátých letech se prohlubují hospodářské problémy země, nedaří se plnit plány pětiletok. Hlavním důvodem je nízký příliv peněz na investice. Obrovské finanční prostředky jdou na zbrojení a financování armády. Nejhůře je na tom zemědělství, úroda obilí nestačí pokrýt spotřebu obyvatelstva a proto se musí dovážet z USA.
2. Reakce nastupující generace mladých politiků pod vedením Gorbačova na stav země přicházejí příliš pozdě. Perestrojka představuje pouze dílčí změny v hospodářství, které je i nadále řízeno shora. Gorbačov z počátku odmítá přechod k tržním mechanismům, neboť věří, že socialismus je reformovatelný. Svůj omyl si uvědomuje až na konci své vlády.
3. Demokratizace sice na jedné straně vede k uvolnění poměrů ve společnosti, na druhé straně oslabuje schopnost KSSS řídit zemi. Glasnost' též spouští vlnu separatismu v různých svazových republikách. Ačkoliv se v referendu většina lidí vyslovuje pro zachování SSSR, postupně vyhlásují svazové republiky svou nezávislost.

Jistou paralelu k SSSR jak mnohonárodnostnímu státu vidím v podstatně menší Jugoslávii. V té byly též uměle spojeny různé národy. V momentě, kdy povolil Titův režim, začaly se projevovat nacionalistické tendence, které následně přerostly ve válku.

Podle mého názoru spolu rozpad SSSR a vznik ozbrojených konfliktů úzce souvisí. Porovnáme-li spolu jednotlivé konflikty, najdeme velmi mnoho společných znaků, které se pokusím v několika bodech vystihnout.

1. Všechny konflikty mají kořeny ještě v předsovětském Rusku. Čečeni například bojovali za svou svobodu již v 18. století.

2. Stalinské období a necitlivá národnostní politika protiruské nálady ještě více prohloubily. Konflikty v této době existovaly jen v latentní podobě, neboť totalitní režim veškeré projevy separatismu umlčel již v zárodku. I když existoval Sovětský svaz a formálně v jeho čele nebyl žádný národ, přesto ve světě i doma byl za vůdčí národ považován ruský.
3. Ozbrojené konflikty se týkají výhradně jižní části SSSR. Myslím si, že je to dáno odlišnou kulturou a mentalitou lidí. Společnost funguje na kmenovém základě, více než zákony SSSR (nebo později Ruské federace), je uznáváno zvykové právo. Svou roli též hraje náboženství, většina těchto etnik vyznává islám a jak si můžeme povšimnout na příkladu Iráku, jsou tyto národy velmi citlivé na jakékoliv zásahy zvenčí.
4. Ty národy, kterým se podařilo svou nezávislost prosadit, si s ní často nevědí rady a utápějí se ve velkých vnitřních problémech. Je to dáno nejspíš tím, že nemají žádnou historickou zkušenost s vlastním státem. (nepočítáme-li starověké, či středověké říše).

Hlavním pojítkem všech těchto krvavých konfliktů je však utrpení obyčejných lidí. Od rozpadu SSSR uplynulo již patnáct let a konflikty nadále přežívají ve své latentní. Další vývoj v těchto oblastech nezáleží ani tak na vůli tamních lidí, ale na vývoji v Evropě, zda se např. připojí Kosovo k Albánii nebo se vytvoří baskický stát. Tyto změny by pak představovaly precedens a mohly by změnit vývoj událostí směrem ke konečnému řešení letitých konfliktů na jihu Ruska.

Seznam použité literatury a ostatní zdroje:

Rozpad Sovětského svazu

Švankmajer, M., Veber, V., Sládek, Z., Moulis, V. : Dějiny Ruska, NLN, Praha, 1999

Vykoukal, J., Litera, B., Teichman, M. : Východ, vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989, Libri, Praha, 2000

Soros, G. : Směnka na demokracii - Vzestup a pád sovětského systému, Prostor, Praha, 1991

Čečenský konflikt

Gallová, C., de Waal, T. : Čečensko, vítězství a prohry, Themis, Praha, 2000

Kavan, Š. : Život a válka pod Kavkazem, České Budějovice, 2003

Ozbrojený konflikt o Náhorní Karabach

Šaginjan, V. : Dějiny Arménie od počátku až do roku 2000, Universita Karlova, Praha, 2001

Internetové zdroje:

Čečenský konflikt

www.watchdog.cz

www.de.wikipedia.org/wiki/Tschetschenien

www.friedensnews.at/Tschetschenien

www.kas.de/

Konflikty v Gruzii

www2.amnesty.de

www.glosy.info/texty/gruzinsko-abchazsky-konflikt-1992-1993

www.de.wikipedia.org/wiki/Adscharien

Ozbrojený konflikt o Náhorní Karabach

www.nahorni-karabach.navajo.cz

www.sibilla-egen-schule.de/konflikt/berg/berg.htm

www.sozialwiss.uni-hamburg.de

www.de.wikipedia.org/wiki/Berg-Karabach

Ozbrojený konflikt v Podněstří

www.de.wikipedia.org/wiki/Transnistrien

www.moldavsko.lu2.info/pmr.htm

Konflikt mezi Ingušskem a Severní Osetií

www.cs.wikipedia.org/wiki/Kavkaz

www.e-polis.cz/view.php?id=101&catid=4

www.de.wikipedia.org/wiki/Nordossetien